

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 9 (71) / 2019
2 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22444-12344ПР*

Збірник наукових праць

№ 9(71)

2 том

Київ 2019

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука» представлено в: **Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; Open J-Gate; Academic keys; Наукова періодика України; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); CrossRef.

В журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем сучасної науки.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

Редакція:

Головний редактор: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Випускаючий редактор: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Розділ «Економічні науки»:

Член редакційної колегії: **Алієв Шафа Тифліс огли** — доктор економічних наук, професор, член Ради — науковий секретар Експертної ради з економічних наук Вищої Атестаційної Комісії при Президентові Азербайджанської Республіки (Сумгаїт, Азербайджанська Республіка)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, професор, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Денисенко Микола Павлович** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної академії інвестицій і економіки будівництва, академік Академії будівництва України та Української технологічної академії (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Драган Олена Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Еміне Лейла Кият** — доктор економічних наук, доцент (Туреччина)

Член редакційної колегії: **Єфіменко Надія Анатоліївна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Заруцька Олена Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Дніпро, Україна)

Член редакційної колегії: **Захарін Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зеліско Інна Михайлівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіор Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Ільчук Павло Григорович** — доктор економічних наук, доцент (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Копилюк Оксана Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Курило Людмила Ізидорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Кухленко Олег Васильович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лойко Валерія Вікторівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Мігус Ірина Петрівна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Мухсінова Лейла Хасанівна** — доктор економічних наук, доцент (Оренбург, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Ниценко Віталій Сергійович** — доктор економічних наук, доцент (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Рамський Андрій Юрійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Селіверстова Людмила Сергіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скрипник Маргарита Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Смолін Ігор Валентинович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сунцова Олеся Олександрівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Тульчинська Світлана Олександрівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Хахонова Наталія Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Ростов-на-Дону, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Чубукова Ольга Юріївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шевчук Ярослав Васильович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент (Нововолинськ, Волинська обл., Україна)

Член редакційної колегії: **Шинкарук Лідія Василівна** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Беялов Талят Енверович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скриньковський Руслан Миколайович** — кандидат економічних наук, член-кореспондент Української академії наук (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Venelin Terziev** — Professor Dipl.Eng., PhD, доктор наук з національної безпеки, доктор економічних наук, член-кореспондент Російської академії природної історії (Русе, Болгарія)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

Розділ «Юридичні науки»:

Член редакційної колегії: **Арістова Ірина Василівна** — доктор юридичних наук, професор (Суми, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондаренко Ігор Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Братислава, Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Галуцько Валентин Васильович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гиренко Інна Володимирівна** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Глушков Валерій Олександрович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Головко Олександр Миколайович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Грохольський Володимир Людвигович** — доктор юридичних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Мустафазаде Айтєн Інгаб** — доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та прав людини Національної Академії Наук Азербайджану, депутат Міллі Меджлісу Азербайджанської Республіки (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Іманлі Магомед Нагі** — доктор юридичних наук, професор (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Калюжний Ростислав Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Клемпарський Микола Миколайович** — доктор юридичних наук, професор (Кривий Ріг, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоредана Джані Агуїре** — доктор права, професор (Італійська Республіка)

Член редакційної колегії: **Лоренцмайєр Штефан** — доктор юридичних наук, професор (Аугсбург, Федеративна Республіка Німеччина)

Член редакційної колегії: **Макарова Тамара Іванівна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мельничук Ольга Федорівна** — доктор юридичних наук, доцент (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Овчарук Сергій Станіславович** — доктор юридичних наук (Запоріжжя, Україна)

Член редакційної колегії: **Омельчук Василь Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Остапенко Олексій Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Пивовар Юрій Ігорович** — доктор філософії в галузі права, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Світличний Олександр Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сидор Віктор Дмитрович** — доктор юридичних наук, професор (Чернівці, Україна)

Член редакційної колегії: **Таранова Тетяна Сергіївна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мушенко Віктор Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Анатолій Юхимович** — кандидат юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Фунта Растислав** — кандидат юридичних наук, доцент (Сладковичово, Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Хіміч Ольга Миколаївна** — кандидат юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Легенький Микола Іванович** — кандидат педагогічних наук, доцент (Київ, Україна)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Riazanovska Viktoriia FEATURES OF FUNCTIONING OF LOW-TRAFFIC TRANSPORT LINES OF DIFFERENT TYPES OF TRANSPORT	8
Shengelia Nana, Mushkudiani Zurab EFFICIENCY OF CORPORATE MEDIA AND INCREASING ECONOMIC OPPORTUNITIES OF BUSINESS.....	11
Гейнак Олена Ігорівна, Кирпіченкова Оксана Миколаївна, Стахурська Лілія Вацлавівна ПОКРАЩЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «ПОДІЛЛЯ» У КОНТЕКСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	16
Нохріна Лариса Анатоліївна, Галушко Дар'я Володимирівна АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТУРИЗМУ	20
Нохріна Лариса Анатоліївна, Пироженко Дар'я Петрівна СМАРТ ДЕСТИНАЦІЯ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ	25

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Turchyn VasyI EQUALITY IN THE ASPECT OF RELIGIOUS FREEDOM IN LABOR RELATIONS.....	30
Бабаєва Олександра Володимирівна, Кордій Наталія Геннадіївна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	35
Тертичний Самір Сахільович ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ІНФОРМАЦІЇ	40
Юзефович Вікторія Русланівна, Лозова Анастасія Андріївна ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ.....	46

Riazanovska Viktoriia
*Postgraduate Student of the
National Aviation University*

FEATURES OF FUNCTIONING OF LOW-TRAFFIC TRANSPORT LINES OF DIFFERENT TYPES OF TRANSPORT

Summary. To date, the transport system belongs to one of the most important sectors, which provides the needs of the population and economy of the entire country in the transport of various types of transport. In today's market conditions, issues concerning the efficient functioning of the transport system, including the study of low-traffic lines or areas of different modes of transport, are of relevance to ensure higher rates of development of the national transport system. Transport is used for both internal and external transport. In recent years, this branch is in the process of reform, therefore, it is promising to ensure the interconnection of the lines of all modes of transport. Each type of transport has its own specifics, disadvantages and prospects. At present, the transport system is a combination of transport infrastructure, vehicles and enterprises, as well as management of this system. The effective functioning of such a system will ensure stability of the business entities, satisfy the needs of the population and contribute to further positive changes in the economy of the country as a whole. The main task is adapting the transport system of Ukraine to the norms of international transport and customs law, technical and operational and environmental requirements of international standards for rolling stock, roads and infrastructure. In the article the peculiarities of functioning of the transport system are considered, namely, the low-traffic transport lines of various types of transport. In recent years, more and more attention has been paid by scientists to the study of issues related to the management of low-traffic transport lines of the transport system, mostly railways, and rarely the problems of automobile and aviation modes of transport. It should be noted that each of the types of transport system in Ukraine has in efficient lines or areas requiring the study and identification of specific measures aimed at addressing identified deficiencies. This will ensure the stable and efficient functioning of all elements of the transport system in the long-term.

Key words: the transport, transport system, low-traffic transport line, the efficient functioning.

Statement of the problem. In today's market conditions, the efficient functioning of the transport system is one of the key priorities of the national economy, which contributes to the economic and social development of the country. An urgent question arises about the study of low-impact areas of all types of transport: road, rail, water, pipeline, aviation. Important questions remains regarding identifying and eliminating the main disadvantages of different types of transport in order to increase the level of satisfaction of transportation needs and the efficient functioning of the transport system as a whole.

Analysis of recent researches and publications. The following scientists are engaged in the investigation of issues concerning low-impact sections of the transport system, in particular rail transport: Pasichnyk V. I., Eitutis D. G., Barash Y. C., Zorina OI, Mishchenko M. I., Kirilenko O. M., Proshkina O. S. It should be noted that in the scientific literature there is a lack of research materials on low-impact areas of other modes of transport.

Formulation purposes of article (problem). The purpose of the article is to study the peculiarities of

the operation of low-impact lines of various types of transport and the main directions of the development of the transport system.

The main material. The study of the functioning of low-impact areas is relevant not only for the Ukrainian transport system, but also for transport in many countries of the world.

The current political and economic complexities of Ukraine have a significant impact on all sectors, including transport. All types of transport meet the needs for passenger and freight transportation. Each type of transport carries out transportation in its area, providing the needs for transportation of passengers and cargo, it can be transportation by air, sea, rail or road.

The main reasons for the slowdown of the transport industry are loss making of passenger transportation, high level of aging of fixed assets, in particular, the wear and tear of rolling stock has reached 80–100% (in the medium-term prospect is the massive cancellation of electric locomotives, tram cars and trolley-buses), expensive credit resources of domestic banks, limited credit international financial organizations,

significant lack of financing of highways, lack of effective concession mechanisms [6].

Water transport is part of the industrial and transport infrastructure of Ukraine, taking into account international transport corridors. After analyzing the state of the water type of transport, it is worth noting the following, low-performing points are ports, quays, which need modernization, reconstruction in order to achieve high cargo flow capacity.

The main directions for improving the operation of seaports are envisaged:

- reforming the seaports management system;
- development of terminals, port stations, access roads;
- renovation of the port fleet, dredging;
- improvement of the customs-tariff policy by applying free tariffs, simplifying permit procedures, reducing the time of cargo handling;
- port specialization;
- attracting of investment resources;
- creating of port clusters;
- improvement of innovative technologies, logistics [6].

By analyzing road transport, we can assume that small roads, for example, of regional importance, which plays a significant role in urban communication, can not be protected or closed, as these areas are of strategic importance for the whole country.

The throughput of individual Ukrainian roads equals or exceeds these standards. In particular, the road Kyiv-Boryspil has a throughput of 40 thousand cars per day and 4–5 lines in both directions.

The areas of motor roads, individual directions may not be effective, as unsatisfactory coverage helps to reduce the traffic flow of vehicles of motor transport enterprises, which, in turn, negatively affects the level of incomes of transport enterprises, taxes paid to the budget also by foreign carriers.

At the present stage of implementation of the road reform, the following main problems can be distinguished, the solution of which will be to implemented effective mechanisms for the development of the road system in Ukraine:

- lack of coherence of the reform of the system of public administration of roads with the main provision of the decentralization of power reform in Ukraine;
- opacity of tender procedures and the existence of corruption scheme at all stages of construction and repair of roads, which lead to a rise in the cost of work and an increase in the timing of their implementation, and are one of the factors that caused the crisis in the road sector;
- lack of assistance to the state for the widespread use of new products and innovative technologies during road works;
- in adequacy of state measures for regulation and control of transportation to scale and intensity of growth of operational loads on the highways of Ukraine;

- absence of an effective system of monitoring the quality of road construction and repair work at the state level [2].

According to the order of the Ministry of Transport and Communications of Ukraine, a small part of the railway transport is a section with the size of passenger and freight trains, according to the schedule, no more than 8 pairs per day [1].

Authors Kyrylenko O. M. and Mishchenko M. I. methods of rational reduction of the cost of operational activity on low-impact sections of railway transport — application of simplified methods of operation and modern, innovative fixed assets:

- it is proposed to use on low-impact lines of rail buses, which reduces the dynamic impact on the track and the magnitude of maintenance costs for current maintenance;
- optimize the number of employees, including the possibility of combining positions, as well as change the timetable of such stations;
- use of a universal locomotive, which will perform maneuvers with the rolling stock, with which the train operations are carried out;
- transfer of sites to electric traction. This measure requires additional investment, but in general, the cost of operation will be much lower than with diesel traction [4].

Aviation is a rather young form of transport, and in order not to lose its share in the market, Ukrainian carriers need to reduce tariffs, improve service quality, and upgrade aircraft. For the airport in Uzhgorod there is no decision on air traffic control.

Attention is needed to the airports, without flights, Ternopil, Cherkasy, Poltava — the necessary involvement of investment programs, revival of traffic, and critical norms, but with passenger traffic, indicators of the efficiency of the airport functioning in Nikolaev reach.

The main reasons for our country's low interest are weak purchasing power, economic downturn, instability of the exchange rate. Lowestoft companies work where there are no restrictions and there is a possibility to reduce their operating costs. To make our market interesting for such companies, you need to take just a few steps:

- to open the sky, remove any restrictions, not only with the EU, but also with other countries in need;
- to prove the level of fuel cost at airports of Ukraine to the average European level [5].

Pipeline transport has sufficient production capacity to supply Ukraine with energy — oil and gas, and the feature is the possibility of its continuous operation.

For gasification of the country, the following gas pipelines were constructed: Dashava — Drohobych, Dashawa — Stryi, Shebelinka — Kharkiv, Shebelinka — Dnipropetrovsk — Krivoy Rog — Odessa, Shebelinka — Kiev — Krasilov — western regions of Ukraine. From Prykarpattya there are gas pipelines to Poland, Slovakia, Each Republic. Through the territory of Ukraine,

the main gas pipelines from Orenburg, Western Siberia, which Russia exports gas to Western Europe, was built.

The following directions concerning the development of pipeline transport are offered:

- use and coordination by the state of diplomatic mechanisms to counteract the creation of roundabouts, the creation of additional own capacities and routes, and the expansion of harmonized cooperation between Ukrainian, Russian and European companies;
- privatization of main pipeline systems only under conditions of multilateral inter-state-private partnership;
- support of EU policy on improving and developing market competition in the supply of natural gas from the CIS countries to the European markets;
- coordination and harmonization of the processes of Ukraine's entry into multilateral associations, participation in European projects in the energy sector;

- harmonization of laws, norms and standards of Ukraine with the corresponding positions of EU documents, creation of legislative conditions, guaranteed and transparent rules and procedures for privatization and operation of transport enterprises of the sector (including with the participation of foreign capital) [3].

Insights from this study and perspectives for further research in this direction. The emphasis is placed on the fact that each mode of transport plays an important role in transport and requires clearly targeted measures to achieve a competitive level and effective operation in the future.

It is concluded that the general tendency of the present in the development of all types of transport should be solving the problems of low-impact lines or areas, which in the future will allow to gradually improve the efficiency of the transport system as a whole.

References

1. Pro zatverdzhennja Pravyl tekhnichnoji ekspluataciji mizhghaluzevogho promyslovogho zaliznychnogho transportu Ukrainy. Mintranszv'jazku Ukrainy; Nakaz vid 01.10.2009 # 1014.
2. Vovk Ju. Analiz stanu transportnoji systemy Ukrainy ta perspektyvy jiji rozvytku [Elektronnyj resurs] / Jurij Vovk // Socialjno-ekonomichni problemy i derzhava. — 2015. — Vyp. 2 (13). — S. 5–15.
3. Isajeva I. M. Strategichni priorytety i zavdannja derzhavy z rozvytku ta zabezpechennja efektyvnogho funkcionuvannja maghystaljnykh truboprovodnykh system / I. M. Isajeva // Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja. — 2015. — Vyp. 1. — S. 32–37.
4. Kyrylenko O. M. Efektyvnistj sproshhenykh metodiv ekspluataciji malodijalnykh linij ta osnovnykh zasobiv transportu / O. M. Kyrylenko, M. I. Mishhenko // Ekonomichni innovaciji. — 2017. — Vyp. 63. — S. 90–95.
5. Oleshko T. I. Analiz suchasnogho stanu aviacijnoji ghaluzi Ukrainy / T. I. Oleshko, I. O. Ghejecj, Je. L. Pavljuk // Problemy systemnogho pidkrodu v ekonomici. — 2017. — Vyp. 5. — S. 80–83.
6. Sadlovsjka I. Suchasni problemy funkcionuvannja transportnoji infrastruktury ta shljakhiv spoluchennja i vyznachennja naprjamiv jikh rozvytku / I. Sadlovsjka // Zbirnyk naukovykh pracj Derzhavnogho ekonomiko-tekhnologhichnogho universytetu transportu. Ser.: Ekonomika i upravlinnja. — 2014. — Vyp. 29. — S. 36–41.

Shengelia Nana

*Doctor of Philology, Associate Professor
Akaki Tsereteli State University*

Mushkudiani Zurab

*Doctor of Business Administration, Associate professor
Batumi Navigation Teaching University*

DOI: 10.25313/2520-2057-2019-9-5050

EFFICIENCY OF CORPORATE MEDIA AND INCREASING ECONOMIC OPPORTUNITIES OF BUSINESS

Summary. *The article analyzes the efficiency of corporate media involvement in business development throughout the last few years. As well as in many areas of the development of society, there have been significant changes in the traditional line of the functioning of mass media, and, what is more important, the changes have been identified in relation with business. On the current market, along with all kinds of mass media, corporate media are developing intentionally. In recent years corporate media space has evolved significantly, attracting a great deal of attention of business. The essence of such media is consolidation of consumers around the brand and formation of a client base after the creation of the followers' club. Executives of business companies keep allocating funds even during crises for the development of corporate media, which indicates their understanding of the efficient role of the communication strategy. The process is based on a long-term information-related impact and ensures successful functioning of the company.*

Modern media specialists face a wide range of difficulties and obstacles in the process of the development of corporate publications. While assessing the perspectives of business media, the ideas of modern researchers coincide with one another. Nevertheless, the term "corporate media" and determination of the parameters of its systematization lead to a lot of debate. The paper emphasizes principal peculiarities of corporate publications and means of communication, which highlights the importance of corporate media in business development.

Key words: *corporate publication, content, media, strategy, business, financial development, branded media.*

Introduction. Large manufacturing companies and brands have long started to create their own printed and online publications for the purpose of promotion. However, the magnitude of this event over the last two or three years makes the media industry recognize a new stage of the development of branded communication. What has led to this event? Previously manufacturers did not produce mass media products themselves. Instead, they used all the existing media resources. At present it has become easier for them to deal with media technologies, which is already a necessity on the market amid continuous strict competition. The establishment of direct communication with potential buyers has become vital for businessmen. "Apart from this, the media landscape is changing. Corporations are creating more and more content and are capable of publishing and spreading image information on their own. Applying their own channels of communication, corporations are competing with traditional media outlets. According to the media analyst Andrei Miroshnichenko, "these days a brand is also media" [3].

For most companies corporate media is not only a natural stage of the development of business communication, but also a financially successful publishing project. For this type of corporations media is a stimulator of consumers. In the beginning needs are broadcast through a specialized media outlet. Afterwards services or goods are offered to satisfy the needs. After stimulating the reactions of buyers corporate media forms a group of brand followers. At this stage the efficiency of media influence is determined by the quality of the content, especially the visual content, which affects the emotional level of the consumers most [3].

Review of References: The outcomes of the studies of foreign researchers and experts have been discussed and analyzed. These outcomes have clearly demonstrated the significance of the issue. Apart from all the other innovations, the studies have revealed a real picture of the efficiency of the existence of corporate media amid the modern standards of business. More specifically, the studies have shown that some researchers consider the development of corporate media, its place and

position of a beneficial result to be an essential condition for business success. On the other hand, as in any process, there is a group of researchers who suggest that business and media are radically different areas and it is impossible to ensure their harmonious tandem. In the works by American authors we find innovative approaches of giant businesses on the world market in compliance with the needs of consumers, more specifically, in relation with the necessity of the development of corporate media. Various resources have been applied to study the issue and carry out research. In order to get a great deal of information about the coverage of issues related to business media, we have got acquainted with internet resources and websites. We have also used the results of the studies published so far.

Methodology: For the purpose of studying the efficiency of corporate media for the success of modern business, qualitative as well as quantitative research has been planned and carried out. The qualitative research was conducted as a face-to-face interview with marketing and media experts, who presented their views on innovative decisions taken and introduced by modern prominent businesses, which confirms the growth of the efficiency of the role of corporate media in business development. The peculiarities of the use of corporate media, active involvement of both consumers and businesses in social networks, the types of mistakes made by companies or those of the monitoring used while planning marketing campaigns — this involves worthy, well-deserved and successful tandem of business and corporate media. In quantitative research, emphasis was placed on the diversity of areas, regions, types of business as well as age and demographic characteristics of people. There were 57 interviewees — both physical and legal entities.

Research Strategy: Corporate media implies a targeted, officially registered periodic media outlet which serves the interests of a particular company and is published on its initiative. It is interesting what is going on today? Traditional media outlets provide important data for the research. In traditional outlets the functioning of corporate media is much cheaper in comparison with the cost of image materials. However, it is true that today every business is not capable of coping with this issue. Many executives of prominent companies admit that it is cheaper to create your own media outlet, even on outsourcing, rather than engage in advertising in traditional media outlets. It is also a novelty that some companies started to get extra funds in time at the expense of their own corporate media when they attracted other advertisers. In corporate media of this kind the correlation between the amount of advertisement information and the text of the editor is 60–70% — 30–40%. “Corporate printed publications, radio, TV, video programmes, internet sites, internet portals or other forms of periodic spread of social information serve the interests of a particular company and are created on its order” (the definition found in Wikipedia).

Generally, a particular corporate media outlet does not contain information about other businesses. [11]

The research has confirmed that in recent years successful businesses have placed a minimal number of advertisements in mass media for promoting themselves. However, this does not mean that they generally refuse to conduct advertising campaigns. We can say that a kind of modification has taken place. Innovative campaigns were launched by prominent businesses several years ago, more specifically, in the United States the fast food restaurant McDonald's created the TV channel “McDonald's Channel”, where various programs produced by the company were continuously provided for the guests. Every one-hour program was followed by an 8-minute advertisement about the restaurant itself. This project was implemented in three major cities: Los Angeles, San Diego and Las Vegas. The number of viewers reached about 18–20 million a month. Currently, the outcomes of McDonald's successful performance and the use of completely different forms of informing the audiences are confirmed by the company's popularity. And what is happening in this company today? Again, in the process of spreading image information of business the company is successfully applying the latest technologies, including internet media. President and Chief Executive Officer Steve Easterbrook says: “We're pleased with our strong performance in 2018. Global comparable sales increased 4.5% for the year reflecting our broad-based momentum across the McDonald's System. This is a year when we brought our customers greater convenience, choice and value as we continued aggressively transforming our business... customers enjoy modernized restaurants and the benefits of one of the most effective digital engagement programs in the McDonald's System.... The market is also seeing positive results from investing in Experience of the Future and maximizing the business impact of other Velocity Growth Plan initiatives such as digital and delivery”[12].

In 2010 the Finnish corporation “Nokia” created a new model of the smartphone — N8. In parallel to its appearance on the market, the corporation conducted a campaign for informing the public about the new product by shooting an original short film “The Commuter” (7.5 minutes). The goal was to attract buyers' interests to the new model of the phone. Highly-paid actors starred in the film. The fact is that, amid the competition on the market, “Nokia” managed to inform audiences in a different way. The film itself would not serve as a commercial for televisions [13]. After a year “The Commuter” had hundreds of thousands of views on YouTube... And today, we still hear a self-confident statement from this company: “We push the boundaries of what is possible to create new ways of connecting people, things and services instantly and effortlessly. We build upon a foundation of integrity, quality and security. We help our customers navigate complex choices, drive productivity gains in physical and digital industries alike, and unlock new opportunities that provide extraordinary experiences in people's lives each day” [7].

One of the pioneers in the use of new information-communication technologies among clothing manufacturer corporations was the British brand “Barbour”, which made a sensational decision in 2011, exposing clothes directly on the online podium for the online public. The corporation applied Tweeter, Instagram and Facebook... It is not surprising that media positioning of this type has led to good results for the company. We should also mention the Austrian Corporation Red Bull GmbH, which decided to position the brand through a non-trivial method. It created the largest publishing platform “Red Bull Media House”, a TV channel and the largest printed magazine in the world. In the USA “Red Bull” publishes a monthly magazine — the “Red Bulletin”. The brand magazines will be displayed in 20 000 stores and will be available as a supplement to the Sunday newspaper” [10]. The publishing house creates documentary films most of which refer to sports, music festivals and cultural events. “This does not mean pure branding journalism, but it is a full format media relationship under the brand umbrella and elements of social activity as well” [5]. The company started publishing the magazine the “Red Bulletin” in the United States in 2011. Previously the magazine was released in other countries: Great Britain, Germany, Poland, Austria, South Africa, New Zealand and Kuwait. Before publishing the American version its self-value circulation consisted of 3.4 million copies. On publishing the American version “Red Bull” put 75 000 copies of the magazine at \$4.99 at 20 000 newspaper booths. There were interesting marketing tricks, more specifically, the magazines were sold at newspaper booths in the chains of well-known stores (Target; Walgreens; Kmart; Safeway) as well; The first free issue of Ipad version was released; Furthermore, “Red Bull” published 1.2 million copies of a 100-page youth issue as a supplement to well-known newspapers [1].

Years ago other businesses also made an attempt to create their own media product. The quarterly magazine “Rouge” owned by Procter&Gambel, the website “Babycente” owned by the company Johnson&Johnson and Ipad addition “Big Fork, Little Fork” owned by the company Kraft Foods are worthy of note in this respect. Of course not all of them have achieved great success but they did manage to attract marketers. “This enabled them to get financial control over a part of media space. Corporate media creates a level of communication with consumers which is not easily achievable for mass media” [1].

In order to attract consumers companies are now persistently spending money even on the orders of branded magazines. “Red Bull” publishes the “Red Bulletin” in its own publishing holding. “Owning network resources, supplements and printed versions of magazines allows us to strongly believe that we can maintain a dialogue with the consumers at an unprecedented level”, said the deputy publisher of the magazine “Рэймонд Роукер”.

“The most important thing for us is the people we would like to attract. People who love journalistic works love stories”, said Andreas Tzortzis — the editor of the American version of the magazine. “You ought to be ready to travel to the Atacama Desert to write an article about the scientists studying the celestial light there or to go to New Orleans in order to talk about culture with a church orchestra several years after hurricane Katrina. However, in the magazine there are also real stories about athletes and events sponsored by “Red Bull”, wrote the branded magazine about marketing [1].

Successful businesses of today’s world keep to brand journalism. The research has shown that it is becoming more and more important to most corporations to create their own media conten, thus forming a positive image for the target audience. Brands create media projects. They manage to communicate with the audience and to apply creative resources of professional journalists as efficiently as mass media. Brands try their hardest to attract the best representatives of mass media. There are a lot of cases when prominent editors and correspondents cooperate with businessmen. “The fact that the best specialists of mass media move to other areas of work can soon become a big problem for mass media, since business companies are recruiting the best staff from the media [4]. It is important to identify the characteristics of both corporate media and mass media in order to show the similarities and differences between them (Chart 1).

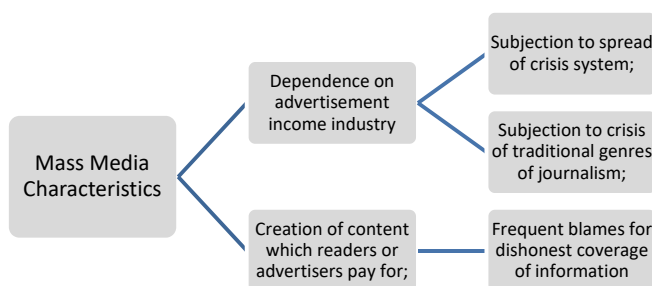

Chart 1

Unlike mass media branded communication is characterized by:

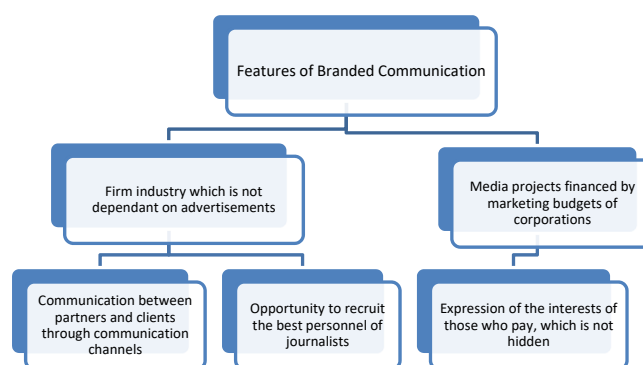
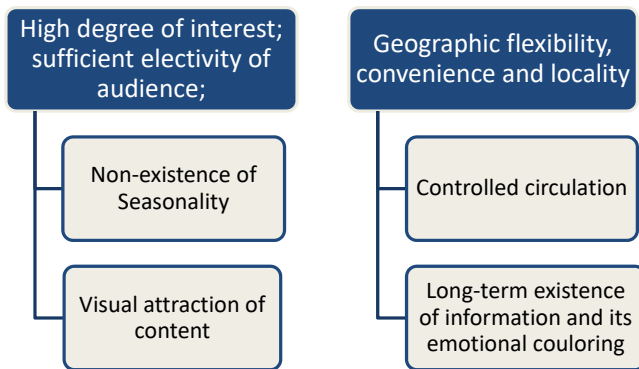

Chart 2

We should refer to the lifestyle media or the media “with the style of a demand”. For many companies corporate media is not only a natural stage of the development of business communication, but also a financially successful publishing project [8].

Magazines are especially effective for lifestyle media. They are created on the basis of a real brand as separate publishing projects. An edition automatically attracts loyal readers from the consumers of services or goods of a particular company. Nevertheless, media of this kind necessarily means certain mistrust towards a source of information. The inseparability of this publication from ordinary magazines is a prerequisite for its efficiency. As a rule, a magazine goes to a reader who is an active user or makes a purchase. The editorial office functions independently. Legally it is not part of the corporation. The circulation of the edition of this type depends on how popular and powerful the company is. The indicator of the importance of corporate media to consumers provides countable results for businesses. Time and experience have demonstrated that it is more rational for businesses to create their own media outlet rather than choose traditional mass media with a definite time limit for their advertisements. The main advantage of such a choice is a narrow segmented audience. Besides, in the process of obtaining detailed information the opportunity of involving a “secondary” audience is effective. Advantages of corporate lifestyle magazines are:

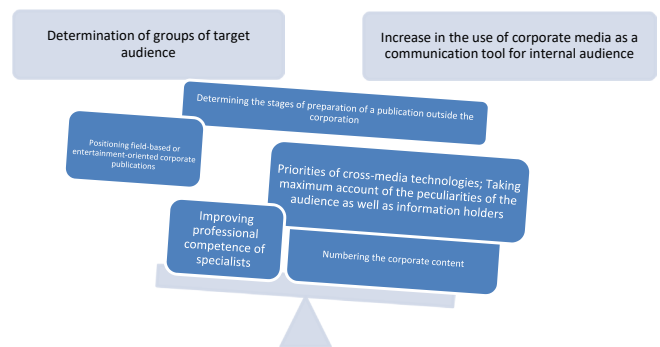

As a result of the analysis of our research and the existing studies it can be concluded that corporate lifestyle media is the best instrument of branding, focused on the company’s business objectives. It is good not only for the accumulation of image capital, but also for the profit which advertisers make from sales [9].

We should also highlight the topic of “outsourcing”. In modern business there are new facts and events occurring on an everyday basis. There are new trends, including outsourcing. It is conquering today’s business worldwide. The essence of outsourcing implies bringing the company’s image function outside and granting the full responsibility to the relevant outsourcing company. This is preferable because it will be more expensive for a company to employ three professionals

than a group of professionals in a single company who simultaneously work for the success of other companies as well, even if these companies are competitors. Consequently, this process is still cheap to businessmen. Outsourcing differs from the standard process of staff recruitment. The latter implies providing employees with job descriptions and determining their various functions, whereas the main advantage of outsourcing simply lies in general description of objectives [14]. A corporate edition may function on the initiative of a company interested in its publication as well as on the initiative of other partner organizations specialized in publishing outsourcing [11].

Research results: Corporate media product is a specific image. As a rule, it goes along the same way from an idea to realization as all other types of printed media. The following trends of the development of this kind of mass media can be determined:

Due to market development corporate media is principally deemed as a separate type of mass media characterized by the following characteristics:

- The communication strategy of a company affects the content and concept of publication, the priority of corporate interests and strategic objectives;
- The corporate content is combined with other instruments of communication used by the company (the corporate portal, website, social network, advertisements and image materials in press, e-mails, etc.);
- The company openly declares and approves corporate publications;
- PR goals and journalistic objectives are united;
- All kinds of texts (PR-materials, advertisements and journalistic texts) are merged with one another;
- The target audience consciously belongs to the company’s creative work and results.

Recommendations. Based on the study and analysis of the results of the research of the issue, it is possible to focus on important aspects in the form of recommendations. It should be noted that there are certain difficulties and impediments the solution of which will contribute to the development of corporate media:

- First of all, the company should solve the problem of the lack of highly qualified personnel with an in-depth knowledge of the theory and instruments of journalism;

- A hindering factor for the development of corporate media is created by the company's representatives who participate in the process of concept development, take tactical decisions and lack the necessary complex knowledge;
- The content is incompatible, which is generated by internal departments of corporate communication to solve the issues concerning the publication. Other employees of companies should also be involved in the formation of the corporate media concept;
- Corporate signs are expressed in the content of the publication not only by identifying the brand, but also by achieving marketing objectives or other objectives of the company. It should be noted that corporate objectives are achieved through journalistic technologies and not through PR-technologies.

It is obvious that modern media industry is going through paradoxical development — demand for media services is gradually decreasing and the need for media technologies increases day by day [4].

“If you have any media ability, it should certainly be used in what was not in the media yesterday and is in the foreground today. This idea may describe the whole (or full) trend, with insignificant (so far) but loud examples” [4]. In recent years an important fact has been observed: despite the corporations' active attempt to create their own media project, many questions still remain unanswered, more specifically — does brand capitalization increase if it includes a media project? In the future will it be a necessary condition for communication with clients and the public to own a media outlet? [3].

The problem corporate media has faced so far — “syndrome of multicirculation” — implies being restricted to the company's activities, while professional mass media focuses on the formation of the agenda of the society. Recently brands and business representatives/companies have started to understand how to control the public mood and gain influence. The best thing is to attract the public not for listening to reports or epochal interviews with the authorities, but for significant issues — the ones accentuated by responsible journalism. While journalism is gradually taking the side of marketing, corporations, on the contrary, are quickly developing their marketing for the development of content — i.e. are oriented to journalism. The objective necessity of highlighting social significance may lead to the following future reality — in brand journalism the content and advertising proportions will be the same as they are in modern journalism [4].

A future opportunity for corporate publication is to include mass audience. It is possible for business media to attract many people who may not be involved in the activities of the company, and to create a definite picture of the world where the company's values and priorities play an important role. An internal corporate publication can use competing business models and become a pretender for the audience of mass media. The links between corporate and mass media are becoming closer and closer, mainly in terms of appearance on the competitive market, understanding social problems and coping with issues concerning a wide circle of society. This confirms socialization of corporate media and its establishment in public life.

References

1. URL: http://branded.ru/index.plip?option=com_content&view=article&id=2828&Itemid=8
2. URL: <https://vestnik.journ.msu.ru/books/2012/3/pr-2-0-brendy-i-korporatsii-kak-sozdateli-tsifrovogo-massovo-mediynogo-kontenta/>
3. URL: <http://www.openspace.ra/media/projects/19888/details/21686/>
4. Мирошниченко А. Журналистика брендов // Openspace.
5. URL: <http://www.openspace.m/media/projects/19888/details/20588/?expand=yes#expand>
6. Мирошниченко А. Сам-себе-медиа // Openspace.
7. URL: <http://www.aka-media.ru/inside/256/>
8. Мирошниченко А. Обзор медиасобытий и медиааналитики от Школы эффективного текста.
9. URL: <http://davidkenchadze.ge/ka/blog/248>
10. URL: <http://vestnik.journ.msu.ru/books/2012/3/pr-2-0-brendy-i-korporatsii-kak-sozdateli-tsifrovogo-massovo-mediynogo-kontenta/>
11. URL: <http://marketing.by/mnenie/beloruskie-korporativnye-lifestyle-media-kak-alternativa-imidzhevoy-reklame/>
12. Корпоративные lifestyle медиа как альтернатива имиджевой рекламе. 2015.
13. URL: <http://inthesetimes.com/features/bernie-sanders-corporate-media-threatens-our-democracy.html>
14. URL: <http://branded.ru/jce/articles/2772-red-bull-red-bulletin>
15. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Корпоративные_средства_массовой_
16. Корпоративные средства массовой информации.
17. URL: https://www.fool.com/earnings/call-transcripts/2019/01/30/mcdonalds-corp-mcd-q42018earningsconferencecal.aspx?fbclid=IwAR3PaBOK2iM6SuU5WonDZTgLnMIK0ZwV8RY_ZTVdfBuKZcy04BQ2drQkDxg
18. URL: https://www.nokia.com/sites/default/files/files/ec1042891_nokia_20f18.pdf?fbclid=IwAR1b2MKj6ifbg2J49JzG6xI6KsTf18d6ehU9LESwYkKrDN4VJPzEsu8_jgo
19. URL: <http://davidkenchadze.ge/ka/blog/248>
20. Gerard Cliquet, George Hendrikse “Economic and management of networking”, A springer company 2010.
21. Lucy Kung, Robert Picaro “The internet and Mass Media”, Los Angeles, 2009.

Гейнак Олена Ігорівна

*магістрант кафедри готельно-ресторанної справи
Національного університету харчових технологій*

Гейнак Елена Игоревна

*магистрант кафедры гостинично-ресторанного дела
Национального университета пищевых технологий*

Heinak Olena

Master Student

National University of Food Technology

Кирпиченкова Оксана Миколаївна

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної справи
Національний університет харчових технологій*

Кирпиченкова Оксана Николаевна

*кандидат технических наук,
доцент кафедры гостинично-ресторанного дела
Национальный университет пищевых технологий*

Kirpichenkova Oksana

Candidate of Technicals Sciences,

Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Business

National University of Food Technology

Стахурська Лілія Вацлавівна

*асистент кафедри готельно-ресторанної справи
Національний університет харчових технологій*

Стахурская Лилия Вацлавовна

*ассистент кафедры гостинично-ресторанного дела
Национальный университет пищевых технологий*

Stakhurska Liliya

Assistant of the Department of Hotel and Restaurant Business

National University of Food Technology

ПОКРАЩЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «ПОДІЛЛЯ» У КОНТЕКСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УЛУЧШЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСТИНИЧНОГО КОМПЛЕКСА «ПОДОЛЬЕ» В КОНТЕКСТЕ ОПТИМИЗАЦИИ ОПЕРАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

IMPROVEMENT ACTIVITIES OF A HOTEL COMPLEX «PODILLYA» IN THE CONTEXT OF OPERATING ACTIVITIES OPTIMIZATION

Анотація. На сьогоднішній день Україна знаходиться на шляху інтеграції в світове співтовариство, тому сучасні тенденції в економічному, політичному і культурному житті вимагають прискореного розвитку сфери обслуговування, у тому числі готельної індустрії. Поступові та незначні темпи зростання економіки України в цілому та позитивні зрушення в соціальній сфері сприяють тому, що підприємства готельного господарства створюють такі умови для надання послуг, які б відповідали міжнародному рівню.

Аналіз доходів діяльності підприємства, виявлення чинників, що чинять негативний вплив на даний показник, і, як найважливіший результат, – виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства готельної індустрії, базується на даних бухгалтерського обліку та звітності готельного підприємства.

Тому, на сьогоднішній день надзвичайно важливим є планування та аналіз економічної ефективності діяльності готелів країни, а також їх економічної та соціальної програми розвитку. Вагомим аспектом у цьому є вивчення саме такої економічної категорії як операційний дохід.

Ключові слова: готель, економічна ефективність, операційний дохід.

Аннотация. На сегодняшний день Украина находится на пути интеграции в мировое сообщество, поэтому современные тенденции в экономической, политической и культурной жизни требуют ускоренного развития сферы обслуживания, в том числе гостиничной индустрии. Постепенные и незначительные темпы роста экономики Украины в целом и положительные сдвиги в социальной сфере способствуют тому, что предприятия гостиничного хозяйства создают условия для предоставления услуг, соответствующих международному уровню.

Анализ доходов деятельности предприятия, выявление факторов, оказывающих негативное влияние на данный показатель, и, как важнейший результат – выявление резервов повышения эффективности деятельности предприятия гостиничной индустрии, базируется на данных бухгалтерского учета и отчетности гостиничного предприятия.

Поэтому, на сегодняшний день чрезвычайно важным является плановое изучение и анализ экономической эффективности деятельности гостиниц страны, а также их экономической и социальной программы. Весомым аспектом в этом является изучение именно такой экономической категории как операционный доход.

Ключевые слова: гостиница, экономическая эффективность, операционный доход.

Summary. To date, Ukraine is on the path to integration into the world community, therefore, modern trends in economic, political and cultural life require accelerated development of the service sector, including the hotel industry. The gradual and insignificant growth rates of the Ukrainian economy as a whole and positive developments in the social sphere contribute to the fact that the enterprises of the hotel industry create such conditions for rendering services that would correspond to the international level.

The analysis of income of the enterprise, identifying factors that have a negative impact on this indicator, and, as the most important result, the identification of reserves for improving the efficiency of the hotel industry business, is based on the accounting and reporting of the hotel company.

Today it is extremely important to plan the study and analysis of the economic efficiency of hotels in the country, as well as their economic and social development program. An important aspect in this is the study of precisely such an economic category as operating income.

Key words: hotel, economic efficiency, operating income.

Виклад основного матеріалу. Від ефективності застосовуваних методик обліку безпосередньо залежить якість одержуваної інформації, що, в свою чергу, надає значущий вплив на правильність прийняття управлінських рішень з метою максимізації прибутку.

У зв'язку з цим важливого значення набуває питання вдосконалення методики обліку діяльності та формування доходів готельного підприємства.

Для готелю «Поділля» пропонується використовувати міжнародний стандарт «Управлінський облік і аналіз готелю» (USALI), за яким здійснюють планування доходів на основі бюджетів підрозділів у Європейських готелях.

Використання стандарту USALI дозволить готелю вести управлінський облік готелю для аналізу і контролю показників, в тому числі показника операційного доходу. Стандарт надасть можливість порівняти показники з іншими аналогічними готелями, з середніми по галузі, зі своїми показниками минулих років і використовувати єдині визначення для планованих і фактичних даних.

В міжнародному стандарті описані вимоги по підготовці двох видів бюджету руху грошових коштів прямим і непрямим методом.

Бюджет руху грошових коштів є інструментом управління і контролю грошових коштів готельного підприємства.

Бюджет руху грошових коштів необхідний для вирішення наступних завдань:

- забезпечення фінансування всієї поточної діяльності, своєчасна оплата всіх рахунків;
- своєчасна робота з касовими розривами;
- забезпечення необхідного фінансування нових інвестиційних проектів готелю.

Прямий метод бюджету руху грошових коштів — це констатація факту руху грошових коштів за напрямками. USALI пропонує наступний набір статей по операційній діяльності для прямого методу:

- надходження від гостей;
- інші надходження;
- виплата заробітної плати;
- інші операційні виплати;
- відсотки сплачені;
- сплачений податок на прибуток.

Непрямий бюджет руху грошових коштів — це аналіз динаміки статей балансу, за допомогою якого виявляються джерела надходження коштів в готель і напрямки їх використання.

Бюджет руху грошових коштів непрямим методом необхідний як менеджерам, так і зовнішнім користувачам, які за його показниками можуть побачити реальні доходи і витрати, а також дізнатися:

- обсяг і джерела отримання грошових коштів та напрями їх використання;
- здатність готельного підприємства в результаті своєї діяльності забезпечувати перевищення надходжень грошових коштів над витратами;
- ступінь виконання готельним підприємством своїх зобов'язань;
- інформацію про достатність грошових коштів для продовження діяльності;
- рівень забезпечення інвестиційних потреб за рахунок внутрішніх джерел;
- причини різниці між величиною отриманого прибутку і обсягом коштів [9, с. 280].

USALI пропонує наступний набір статей для аналітики бюджету руху грошових коштів для непрямого методу по операційній діяльності:

- чистий прибуток;
- коригування для приведення чистого прибутку до грошових коштів, отриманого від операційної діяльності;
- знос і амортизація;
- збиток (прибуток) від продажу майна і обладнання;
- відкладені податки;
- зменшення (збільшення) дебіторської заборгованості;
- зменшення (збільшення) запасів;
- зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів;
- збільшення (зменшення) кредиторської заборгованості;
- збільшення (зменшення) нарахувань.

Бюджет грошових коштів по операційній діяльності фактично дає інформацію про очікувану здатність організації генерувати грошові потоки без залучення зовнішніх джерел фінансування.

Для цілей бюджету руху грошових коштів стандарт USALI пропонує виділяти:

- надходження від гостей готелю;
- надходження від всіх інших платників.

USALI надасть можливість готелю «Поділля» використовувати ключові показники ефективності його діяльності (KPI).

Згідно з визначенням «ключові показники ефективності» (англ. Key Performance Indicators, KPI) — показники діяльності підприємства, які допомагають йому в досягненні стратегічних і тактичних (операційних) цілей.

Показниками діяльності або KPI в стандарті USALI присвячений 3 розділ, який називається «Фінансові індикатори та операційні метрики». Щоб аналізувати результати діяльності готелю або порівняти між декількома готелями, необхідно порівняти ключові показники діяльності готелю «Поділля». Головною

складністю такого порівняння є існування великої кількості методик розрахунку показників, заснованих на різних системах бухгалтерського обліку в готелях. Система USALI надає перевірений часом набір метрик для аналізу роботи готельного підприємства.

Починаючи створення показників KPI для готелю «Поділля», варто почати з самого верхнього рівня — списку показників, які стандарт USALI пропонує аналізувати власнику. Цей список KPI представлений у звіті власника готелю:

- Room Revenue (Rev) — виручка від продажів за номерний фонд;
- OR/Occupancy — завантаження, зайнятість або заповнюваність готелю;
- ADR (Average daily room rate) — середня ціна за номер або ніч;
- RevPAR (Revenue per available room per day) — виручка номерного фонду за один номер;
- RevPAC (Revenue per Available Customer) — виручка номерного фонду на гостя в день, місяць, рік [1].

Room Revenue (Rev). Показник розраховується як повна виручка від номерного фонду за вирахуванням податків. Вимірюється в гривнях.

Occupancy (Зайнятість). Завантаження дорівнює кількості проданих номерів, поділена на загальну кількість номерів. Вимірюється в процентах.

ADR (Середня ціна за номер). Дорівнює виручці від продажу номерного фонду, поділеної на кількість проданих номерів. Так отримується вартість, за якою продали вже з урахуванням усіх знижок. Вимірюється в гривнях.

Фактори, які впливають на ADR:

- конкурентне середовище;
- сезонність;
- активність (динамічні тарифи, акції);
- інфляція.

RevPAR (Виручка на доступний номер). Дорівнює виручці від продажу номерного фонду, поділеної на показник PAR (Кількість доступних номерів для заселення). Вимірюється в гривнях.

Важливо уважно стежити за тим, як RevPAR змінювався. Цей показник показує, наскільки добре працює бізнес. В ідеалі RevPAR повинен постійно зростати. Якщо показник знизився, це може бути пов'язано з такими факторами:

- падіння попиту;
- вихід на ринок нового конкурента;
- небажання гостей платити високу ціну.

Існує один зі способів розрахунку показника revPAR:

$$\text{RevPar} = \text{ADR} \times \text{OR}, \quad (1)$$

де ADR — середня ціна за номер або ніч;

OR — завантаження, зайнятість або заповнюваність готелю.

RevPAC (дохід на гостя). RevPAC дорівнює повній виручці (з урахуванням харчування, проживання,

додаткових послуг, податків), поділеної на кількість проживаючих в готелі. Вимірюється в гривнях [1].

Базовий принцип USALI — ведення окремого обліку доходів за центрами відповідальності — підрозділам, що створює додану вартість бізнесу — номерний фонд, ресторан і бар та ін. Весь готель розділяється на підрозділи, кожне з яких відповідає за свій блок доходів.

До операційних департаментів стандарт USALI відносить:

- 1) номери;
- 2) продукти та напої;
- 3) інші операційні департаменти:
  - 3.1) гольф;
  - 3.2) магазини;
  - 3.3) СПА / Фітнес-центр;
  - 3.4) парковка;
- 4) інші доходи.

Операційні звіти. Класифікація доходів включає значущі категорії доходів департаментів, які затверджені в єдиній системі рахунків USALI:

Проживання — дохідна частина ділиться на доходи від індивідуального і групового розміщення, інші доходи.

Харчування і напої — дохідна частина ділиться на доходи по відділу харчування і доходи від напоїв, інші доходи.

СПА та Фітнес-центр — дохідна частина ділиться на доходи по процедурам (догляд за волоссям, догляд за шкірою, фітнес тощо, інші доходи).

Парковка — дохідна частина ділиться на доходи від самостійної парковки і парковки службовцям, інші доходи.

Показники діяльності дозволять готелю «Поділля» аналізувати його операційну ефективність. Вони є корисним інструментом по контролю відповідних доходів підприємства в залежності від

бізнес-активності, шляхом порівняння показників з бюджетом, середніми в індустрії або конкурентами.

1. Показники «проживання»: структура доходів у% за видами доходів, середньоденний тариф за видами проживання (індивідуальний, груповий); структура номерного фонду (всього номерів, закриті на сезон, закриті на тривалий час, в тривалій оренді, доступні номери); статистика зайнятості номерів (за видами проживання); кількість проживаючих гостей за видами проживання; статистика на зайняті і доступні номери;

2. Показники «харчування і напої»: структура доходів за видами (по об'єктах, від банкетів, в номерах і т.д.); середній чек за типами доходів (харчування, напої, кафе і бар, харчування по об'єктах і т.д.); структура витрат продажів на харчування і напої; оборотність запасів по видам; структура доходів (дохід кафе та бару на доступне місце, дохід кафе чи бару на відвідувача, дохід на кількість проданих групових номерів і т.д.);

3. Показники «СПА і Фітнес-центр»: структура доходів за видами виручки (тренажерний зал, салон краси); виручка на 1 кв.м. по процедурам; дохід від лікування на одну лікувальну кімнату; дохід від лікування на кількість процедур; виручка салону на посадочне місце; тренажерний зал [1].

Висновок. Контроль за рухом грошей в готелі є найпоширенішим способом управління фінансами готелю.

Використання стандарту USALI дозволить готелю «Поділля» вести управлінський облік готелю для аналізу і контролю показників, в тому числі показника операційного доходу. Стандарт надасть можливість порівняти показники з іншими аналогічними готелям, з середніми по галузі, зі своїми показниками минулих років і використовувати єдині визначення для планованих і фактичних даних.

Література

1. Finoko.ru: USALI Управленческий учет гостиницы по международному стандарту [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.finoko.ru/models/usali/> (дата звернення: 07.04.2019).
2. Usali.ru: Показатели для анализа гостиницы [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://usali.ru/kb-kpi/> (дата звернення: 05.06.2019).

Нохріна Лариса Анатоліївна

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Нохрина Лариса Анатолиевна

кандидат технических наук, доцент,

доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Nokhrina Larysa

PhD in Technical Sciences,

Lecturer of Tourism and Hospitality Management Department

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Галушко Дар'я Володимирівна

магістр

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Галушко Дарья Владимировна

магистр

Харьковского национального университета городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Galushko Darya

Master of the

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТУРИЗМУ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ТУРИЗМА ASPECTS OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF TOURISM

Анотація. Стаття присвячена аспектам розвитку соціальної відповідальності туризму. Проаналізовано дефініції «соціальна відповідальність» та «сталий розвиток». Окреслено складові та загальні аспекти соціальної відповідальності туроператорів.

Ключові слова: туризм, сталий розвиток, соціальна відповідальність, зацікавлені сторони, туроператор.

Аннотация. Статья посвящена аспектам развития социальной ответственности туризма. Проанализированы дефиниции «социальная ответственность» и «устойчивое развитие». Определены составляющие и общие аспекты социальной ответственности туроператоров.

Ключевые слова: туризм, устойчивое развитие, социальная ответственность, заинтересованные стороны, туроператор.

Summary. The article is devoted to the socio-economic aspects of the development of social tourism. The definition of «social tourism» and «sustainable development» are analyzed. The components and general aspects of social responsibility of tour operators are outlined.

Key words: tourism, sustainable development, social responsibility, interested parties, tour operator.

Поняття корпоративної соціальної відповідальності сформувався майже 70 років тому. На початку свого становлення під соціальною відповідальністю розуміли лише політику взаємин з пра-

цівниками, своєчасну виплату заробітної плати, оплату податків. На часі соціальна відповідальність заохочує бізнес-структури враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за впли-

ви результатів власної діяльності на споживачів, всі групи стейкохолдерів, працівників, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності.

Соціальна відповідальність — це новий рівень розвитку суспільства, нова концепція, яка інтегрує національну стратегію, загальні людські цінності та етичну поведінку туристичних організацій, туристів, працівників, органів влади, інститутів громадянського суспільства, науково-дослідницьких установ та вищих навчальних закладів.

Сьогодні більшість країн світу залучаються до концепції соціальної відповідальності на локальному, регіональному, державному рівнях. Деякі аспекти соціальної відповідальності носять правовий характер і відображені в законодавстві.

Елементи корпоративної соціальної відповідальності взаємопов'язані і взаємозалежні. Оскільки бізнес відіграє головну роль в підвищенні добробуту суспільства, корпоративна соціальна відповідальність є центральним поняттям в системі менеджменту.

У працях зарубіжних й вітчизняних вчених, таких як Г. Боуен, Д. Вуд, П. Друкер, К. Девіс, М. Котлер, А. Керролл, М. Портер, П. Стівен, М. Фрідман, Ю. Е. Благоев, І. Ю. Беляєва, О. В. Данилова, Н. А. Кричевського, С. Є. Литовченка, Л. М. Нікітіна, С. П. Перегудова, Ю. Н. Попова, А. А. Шурус та інших, проаналізовано концепцію соціальної відповідальності, досліджено її сутнісні характеристики, але питання щодо визначення цього явища в туризмі є актуальним і в наші дні.

Успішне функціонування туристичної індустрії залежить від інших сфер економічної діяльності, будівництва, виробництва, транспорту, рівня комунікацій тощо. За оцінками Всесвітньої ради з туризму і подорожей, до 2020 р. кількість робочих місць, пов'язаних зі сферою туризму, має досягти 8,4% загальної кількості робочих місць в світі, а частка в світовому ВВП — 9,5% [7]. У європейських країнах, США, Японії в сервісі зайнято більше службовців, ніж у всіх інших сферах економічної діяльності разом. За оцінками експертів ВТО, приватний і державний сектори послуг забезпечують 60 ÷ 70% національного продукту. Крім того, це найбільш динамічний сектор міжнародної торгівлі, що становить 20% обсягу світового експорту [6].

У фокусі менеджменту сфери туризму є аналіз споживчих уподобань та інтересів. Сьогодні при виборі постачальника послуг середній споживач все більшу увагу звертає на його поведінку не тільки як учасника ринку, але і як суб'єкта соціальних відносин, гаранта соціальних благ і екологічної стабільності (екологічний аспект сьогодні враховується на індивідуальному та корпоративному рівні), формуючи в такий спосіб інститут соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність в туризмі — це концепція, що передбачає відповідальне ставлення

підприємств та організацій сектору туризму до споживачів товарів та послуг, ресурсів дестинації, автентичних звичаїв, місцевої культури та місцевого населення [3].

У сфері туризму концепція соціальної відповідальності тісно пов'язана з ідеєю сталого розвитку. Власне характеристика «сталий» (англійською — sustainable) має на увазі цілий ряд понять: екологічно чистий, екологічно безпечний, енергоефективний, такий, що розвивається за рахунок найменшого використання сторонніх ресурсів тощо [4].

Сталий розвиток розглядається як процес гармонійного поєднання продуктивних сил, забезпечення необхідних ресурсів, задоволення потреб суспільства та збереження цілісності природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і вимогами людей усіх поколінь. Сталий соціально-економічний розвиток, згідно з концепцією, розуміється як знаходження балансу між задоволенням потреб нинішнього покоління в економічному добробуті, сприятливому довкіллі та соціальному благополуччі без збитку для майбутніх поколінь [4].

Туризм сьогодні створює значний рівень зайнятості та економічного розвитку, проте туристична діяльність може порушити або знищити місцеві культури або запровадити небажані заходи, такі як наркотики та проституція. Туроператори частково відповідають за ці негативні наслідки туризму, оскільки вони визначають вектор подорожей туристів і об'єкти використання; у певному сенсі вони також діють як каталізатор, який об'єднує інші сектори туризму [5].

Туроператори є центральним елементом туристичної системи. Як посередники між туристами та постачальниками туристичних послуг, туроператори можуть впливати на вибір споживачів, практики постачальників та моделі розвитку дестинацій [8]. Ця унікальна роль означає, що туроператори можуть зробити важливий внесок у досягнення цілей сталого розвитку туризму та захисту екологічних та культурних ресурсів, від яких залежить виживання і зростання сектору туризму (рис. 1).

Чисте і незаймане середовище, автентична місцева культура, дружні люди є мотиваторами подорожувань. Таким чином, інтерес туроператорів до збереження навколишнього середовища в місцях призначення та формування конструктивних відносин з місцевими громадами, підвищення рівня якості туристичних послуг є важливим інструментом підвищення задоволеності клієнтів.

«Ініціатива туроператорів» (ІТ) — це мережа, яка об'єднує туроператорів з усіх регіонів світу, що визнали невідкладність акцептації принципів сталого розвитку в свою діяльність. ІТ була заснована туроператорами у 2000 році як відповідь на зростаючу поінформованість щодо залежності довгострокового успіху від сталого поступу туризму. Місія ІТ полягає

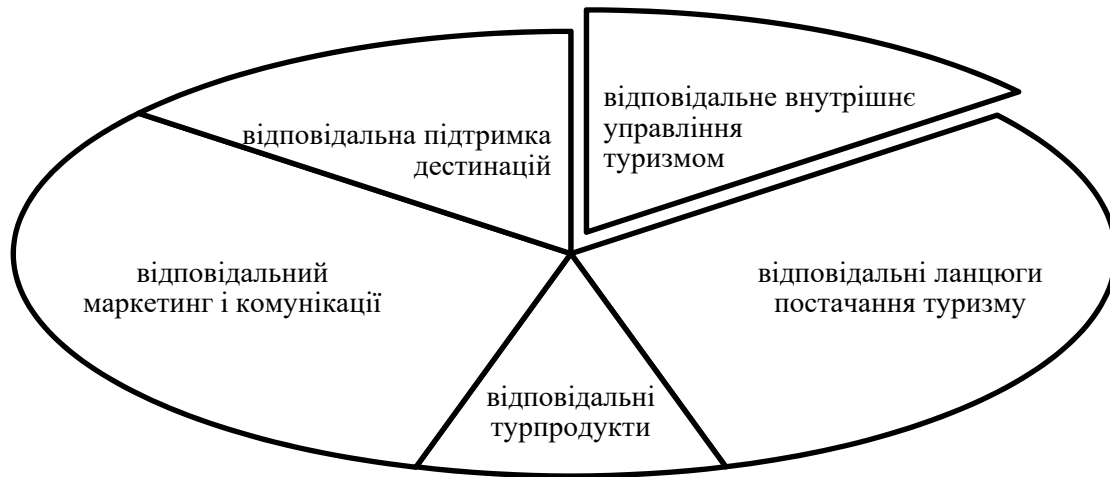

Рис. 1. Ключові елементи відповідальності туроператорів

у підвищенні стійкості сектору туризму, а також у заохоченні туроператорів до добровільної, але твердої прихильності до сталого розвитку. Члени ІТ взяли на себе зобов'язання інтегрувати екологічні, соціальні та економічні принципи в свої ділові операції, а також об'єднати зусилля в тих сферах, які виграють від спільної участі всіх контрагентів.

Діяльність мережі «Ініціатива туроператорів» акцентована на трьох ключових сферах. По-перше, управління ланцюгами поставок, розробка спільних рамок для інтеграції критеріїв сталості у вибір постачальників послуг та укладання контрактів. Загальні інструменти розробляються та використовуються всіма членами (наприклад, посібник передових практик в готельному секторі, керівні принципи закупівель сталого розвитку тощо).

По-друге, співпраця з дестинаціями, максимізація позитивних результуючих ефектів та формування колективного впливу на діяльність всіх партнерів у місцях призначення. Основою вибудови надійного та прозорого партнерства є конструктивний діалог членів ІТ з представниками заінтересованих сторін, включаючи місцеві органи влади дестинації, приватний сектор, громадянське суспільство. Багатосторонні діалоги спрямовані на: визначення вектору спільного розвитку в контексті сталого туризму з метою перспективного збереження ресурсів дестинації як пріоритету та підтримання економічної та ділової життєздатності всіх заінтересованих сторін; розроблення узгодженого плану дій з метою посилення синергії між туроператорами та різними заінтересованими сторонами дестинації.

По-третє, звітність щодо поступу сталого розвитку, впровадження керівних принципів звітності та показників ефективності сталого розвитку. Одним з найважливіших досягнень ІТ є розробка показників результативності туроператорів, які доповнили Керівництво GRI щодо прогресу сталого розвитку. Доповнення туроператорів є результатом дев'ятимісячного процесу, який включав численні зустрічі та

онлайн-обміни експертів та координаторів ЮНЕП та Глобальної ініціативи зі звітності за активної участі усіх заінтересованих сторін.

Туристська дестинація — це конкретна територія, яку турист обирає для відвідування і проводить там якийсь час; територія, на якій відбуваються основні процеси взаємодії туриста з туристською інфраструктурою. Дестинація як елемент туристської системи, пропонує та реалізовує локальний туристський продукт. На території функціонує ряд об'єктів, що обслуговують туристів [1].

Територіальний розвиток як процес продуктивної та інституційної трансформації певної місцевості має на меті формування конкурентоспроможної локальної економіки [2].

Основною метою соціально-економічного розвитку дестинацій, що стоїть перед бізнесом в рамках його відповідальності перед суспільством, є поліпшення якості життя населення. Ця мета досягається гармонізацією найважливіших соціально-економічних аспектів туристських дестинацій, таких як: зростання виробництва, доходів населення, розвиток соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я тощо); актуальні й виправдані зміни в інституційній, соціальній та адміністративній системах суспільства; конструктивні зміни в громадській свідомості; позитивні зміни в традиціях і звичаях регіонів в рамках загальнолюдських цінностей; створення умов, що сприяють зростанню самоповаги людей в результаті формування соціальної, політичної, економічної та інституційної систем, орієнтованих на повагу до людської гідності; збільшення ступеня свободи людей, в тому числі й економічної. Останні дві складові якості життя не завжди враховувалися при оцінках ступеня соціально-економічного розвитку, однак, останнім часом, соціальною наукою та політичною практикою їм надається все більше значення.

Конструктивність будь-яких процесів передбачає наявність ефективного управління. В цьому сенсі управління соціально-економічним розвитком ту-

ристорської дестинації є важливою функцією місцевих органів влади. Для комплексного вирішення питань розвитку потрібна сильна, але гнучка інституційна архітектура, яка формується інституціями та організаціями, присутніми на локальній території. Багатосторонньому конструктивному діалогу між різними суб'єктами, економічними та соціальними контрагентами повинні сприяти соціально-інвестиційні програми. Таким чином, стратегічні інвестиції в суспільство разом з іншими елементами повинні враховувати: крос-функціональну координацію усіх бізнес-структур, які взаємодіють з місцевими заінтересованими сторонами; компанії як ключові елементи взаємодії у групі заінтересованих сторін, а не як головних суб'єктів сприяння місцевому розвитку; підтримку громад та місцевих органів влади у визначенні та досягненні своїх цілей та прагнень розвитку шляхом спільного планування та прийняття рішень.

Концепція соціальної відповідальності підтримує контекст, в якому компанія може обговорювати обов'язки та генерувати союзи з громадами, місцевими та регіональними органами влади. Такі альянси мають точкою відліку глибоке знання території, її активів та суб'єктів, які зможуть виробити стратегії КСВ, що узгоджуються зі стратегіями територіального розвитку через співпрацю між державними та приватними установами і дозволяють бізнесу взяти на себе роль, яка не стоїть на передньому плані всіх вимог громади. Такий підхід передбачає визнання того факту, що розробка організаційних моделей з участю багатьох заінтересованих сторін у процесі прийняття рішень зменшує контроль і деструктивні впливи, додаючи цінності соціальній взаємодії, взаємодоповнюючи спільні інтереси [1].

Темпи соціально-економічного розвитку туристських дестинацій залежать від їхнього положення, яке визначається об'єктивними (макроекономічні умови, місце в громадському поділі праці, галузева структура, географічне становище, природні ресурси) і суб'єктивними факторами (методи регіонального управління тощо). Так, туристські дестинації, в яких постійно удосконалюються методи управління, меншою мірою схильні до кризових тенденцій. У складних умовах виходу з кризи відносну перевагу мають, перш за все, ті дестинації, які використовують комплексні методи та інструменти управління, інтегровані в загальну державну і регіональну системи. Також необхідно відзначити, що від рівня наукового обґрунтування організації й функціонування регіональної економічної системи залежить результат соціально-економічного розвитку туристської дестинації в цілому.

Враховуючи викладене, можна зробити висновки, що соціальна відповідальність може зробити значний внесок у стабільність країни, позаяк бізнес-структури на добровільній основі інтегрують соціальні та екологічні аспекти у ділові операції та у взаємодію зі всіма групами стейкхолдерів. Важливо зазначити, що соціально відповідальні ініціативи перевищують чинні законодавчі норми (наприклад, екологічні, трудові норми, тощо.) У цьому контексті заінтересовані сторони є не тільки бенефіціарами, а й партнерами у розробці та впровадженні бізнес-проектів.

Результативність функціонування туристської дестинації і її розвиток пов'язується з тим, наскільки вона вдало вписується в природньо-екологічне, соціально-економічне, науково-технічне і соціально-політичне навколишнє середовище. У наявних загальних цілях розвитку дестинацій повинні враховуватися актуальні та вагомі специфічні завдання. Під час кризи і постійних структурних змін підтримка туризму з боку органів місцевого самоврядування є особливо актуальною. В такі періоди без зацікавленості і допомоги влади діяльність в сфері туризму є найбільш ризикованою. Крім того, в кризовій ситуації саме кошти, що ввозяться туристами, можуть допомогти пережити тимчасові труднощі або взагалі стати основним джерелом розвитку.

Сьогодні індустрія туризму для мінімізації екологічних й соціальних збитків потребує нових інструментів та методів, що сприяють сталому розвитку та захисту туристичних ресурсів. Ефективна інтеграція принципів сталості в бізнес туроператорів на часі означає врахування екологічних, соціальних та економічних аспектів у процесі розробки туристських послуг. Ключовими операційними напрямками інтеграції практик сталого розвитку є: внутрішнє управління на принципах сталого розвитку (управління людськими ресурсами, канцелярськими товарами, виробництвом друкованих матеріалів тощо); розробка та управління турпродуктами, планування турів та вибір компонентів пакетів відпочинку, які мінімізують екологічні, економічні та соціальні наслідки; укладання контрактів з постачальниками шляхом інтеграції принципів сталості в критерії відбору та угоди постачальників; відносини з клієнтами, що гарантують стандарти приватності, охорони здоров'я та безпеки, а також надають туристам інформацію щодо аспектів відповідальної поведінки та питань сталого розвитку дестинації; підтримка конструктивного діалогу всіх заінтересованих сторін щодо вирішення проблем сталого розвитку та фінансового сприяння проектам із збереження навколишнього середовища.

Література

1. Нохрина Л. А. Генезис концепции «устойчивое развитие туризма» / Л. А. Нохрина // Экономическое образование и современные педагогические технологии. Экономика и предпринимательство: сборн. науч. работ. Минск: ООО «Ковчег», 2013. Вып. 7. С. 164–173.
2. Нохрина Л. А. Региональный рынок туристских услуг: аспекты исследований / Л. А. Нохрина // Конкурентный потенциал региона: оценка и эффективность использования: матер. III междунар. научн.-практ. конф. (Абакан, 1–3 ноября 2012 г.). Абакан: Издательство ФГБОУ ВПО «Хакасский государственный университет им. Н. Ф. Катанова», 2012. С. 134–136.
3. Нохрина Л. А. Відповідальність контрагентів в моделі сталого розвитку туризму / Л. А. Нохрина // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. Київ: Техніка, 2013. Вып. 111. С. 306–313. (Серия «Экономические науки»).
4. Нохрина Л. А. Сталый розвиток туризму: інструменти реалізації. Вчені записки Харківського інституту управління: Науковий журнал: Випуск № 40. Харків: ХІУ, 2015. С. 370–379.
5. Офіційний сайт Всесвітнього банку. URL: <http://www.worldbank.org/en/research>
6. Офіційний сайт Європейської комісії по туризму European Travel Commission ETC. URL: <http://www.etc-corporate.org/research-development>
7. Офіційний сайт Усесвітньої туристської організації World Tourism Organization UNWTO. URL: <http://www2.unwto.org/ru>.
8. SRMINING 2015: From Social Responsibility towards Corporate Territorial Responsibility Guillen Calvo and Patricio Carvallo URL: https://ifsra.org/wp-content/uploads/2018/06/CALVO_CARVALLO_Article-SRMINING-20150706.pdf

Нохріна Лариса Анатоліївна

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Нохрина Лариса Анатоліевна

кандидат технических наук, доцент,

доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова

Nokhrina Larysa

PhD in Technical Sciences,

Lecturer of Tourism and Hospitality Management Department

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Пироженко Дар'я Петрівна

магістр

Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Пироженко Дарья Петровна

магистр

Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. Н. Бекетова

Pyrozhenko Daria

Master of the

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**СМАРТ ДЕСТИНАЦІЯ:
КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ**

**СМАРТ ДЕСТИНАЦИЯ:
КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ**

**SMART DESTINATION:
KEY ASPECTS OF DEVELOPMENT**

Анотація. Стаття присвячена соціально-економічним аспектам розвитку смарт дестинацій. Проаналізовано дефініції «смарт місто» та «смарт дестинація». Окреслено складові та загальні характеристики дестинацій. Проаналізовано типологію та модель дестинації.

Ключові слова: смарт місто, смарт дестинація, смарт туризм, сталий розвиток, доступні ресурси.

Аннотация. Статья посвящена социально-экономическим аспектам развития смарт дестинаций. Проанализировано дефиниции «смарт город» и «смарт дестинация» Выделены составляющие и общие характеристики дестинаций. Исследована типология и модель дестинаций.

Ключевые слова: смарт город, смарт дестинация, смарт туризм, устойчивое развитие, доступные ресурсы.

Summary. The article is devoted to the socio-economic aspects of the development of social tourism. Analyzed the definition of «social tourism». Outlined a model of social tourism. Studied the promotion of social tourism in the context of sustainable development.

Key words: smart city, smart destination, smart tourism, sustainable development, available resources.

Територія дестинації є ключовим елементом туристської системи, позаяк власне ресурси конкретної дестинації приваблюють та вмотивовують відвідувачів, активізуючи всю туристську систему.

Дефініція «туристична дестинація» (англійською — місце призначення; місцезнаходження) було введено Лейпером у середині 1980-х рр. Сьогодні в ужитку термін «дестинація» означає географічну територію, що має певні межі та може залучати і задовольняти потреби досить широкої групи туристів [7].

Існує два ключових підходи щодо визначення дестинації:

- географічний підхід визначає туристичну дестинацію як територію, що має певні туристичні ресурси;
- клієнтоорієнтований підхід окреслює дестинацію як територію, що має певну привабливість для туристів.

Згідно з Buhalis & Amaranggana (географічний підхід) туристична дестинація є обрана відвідувачами територія, що включає всі необхідні зручності, такі як житло, ресторани і атракції [7].

Таким чином територія визнається дестинацією за умови виконання ряду умов, які детермінують певний рівень якості послуг: наявність на території закладів тимчасового розміщення; можливість забезпечення харчуванням; наявність вибору атракцій; розвинена транспортна система; наявність об'єктів туристського інтересу (за умови жорсткої конкуренції наявність фактору привабливості є одним з ключових, отже, територія повинна мати певну родзинку для залучення туристів); наявність інформаційних (наприклад, глобальних інформаційних систем «Amadeus», «Galileo», «Worldspan», «Sabre») і комунікаційних систем, як необхідного інструменту поінформування туристського ринку щодо дестинації.

Дестинації поділяються на три типи (рис. 1). Перший тип включає великі столичні міста або прирівняні до них (столиці або міста типу Львова), які приваблюють туристів своїми пам'ятками (куль-

турний, історичний, пізнавальний туризм тощо), можливостями бізнес-туризму (конференції, семінари, виставки тощо); а також адміністративними центрами для вирішення завдань управління, тому у великих містах активно функціонують історичні, адміністративні, торгові, бізнес-центри та рекреаційні зони. Істотну роль грає туризм з метою відвідування знайомих і родичів.

Другий тип дестинацій ділиться на дві підгрупи:

1) центри цілеспрямованого розвитку туризму: міста, села, в яких зберігаються автентичні звичаї, історія, культура (наприклад, музей писанки в Коломиї). Для залучення туристів готелі розміщують на невеликій відстані від таких міст і сіл;

2) міста, що мають високий ступінь привабливості для туристів завдяки своїй історії, культурі, науці (наприклад, Харків).

Третій тип — це спеціально побудовані для туристів штучні центри (наприклад, Disneyland у Каліфорнії і Франції; Naturebornholm на острові Борнхольм, Данія).

Кожен тип дестинації характеризується своїми власними рисами, серед яких доцільно виділити загальні (рис. 2).

Варто підкреслити, що з метою уникнення розробки «уніфікованого туристського ландшафту» важливим є визначення та підтримка специфічних відмінностей дизайну дестинації від звичайних стандартизованих умов.

Необхідною умовою конкурентоспроможності дестинації є розвиток і підтримка ефективних транспортних зв'язків, але для туристів важлива не тільки її фізична доступність (тобто зовнішні транспортні зв'язки), а й наявність розвиненої внутрішньої транспортної інфраструктури.

Для дестинації важливим є широкий спектр послуг: прокат автомобілів, доступність місцевого транспорту для проведення оглядових екскурсій і трансферів; допоміжні служби, які рекламують дестинацію, координують і управляють її розвитком, надають інформаційні послуги та послуги з резервування, забезпечення обладнанням (підприємства

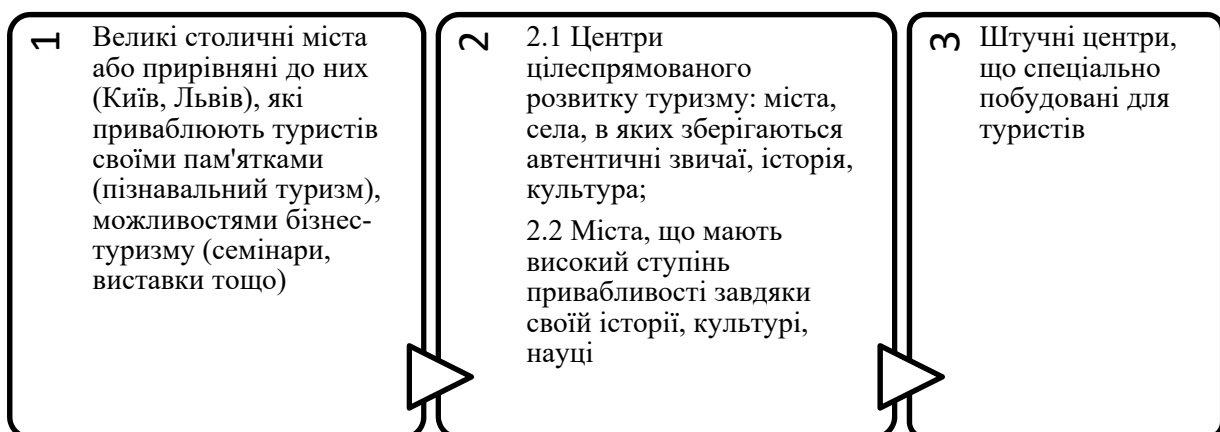

Рис. 1. Типологія дестинацій

ресторанного господарства, спорту тощо), забезпечення керівним персоналом тощо.

Туристський продукт споживається у місці вироблення, тобто, споживання на разі означає, що туристи мають бути фізично присутніми в дестинації. Процеси виробництва і споживання туристичного продукту збігаються не тільки в просторі, але і в часі, тобто, послуги дестинації не можуть бути

вироблені про запас (номера в готелях, театральні квитки не можуть бути відкладені в міжсезоння для подальшого їхнього продажу у високий сезон). Таким чином, сезонність є найбільш важливою проблемою дестинації, позаяк знижує їхню прибутковість і робить їх неефективними з точки зору використання основних засобів. Для сезонної дестинації пік сезону (3–4 місяці) має забезпечити

Рис. 2. Загальні характеристики туристичних дестинацій

покриття постійних витрат, які підлягають оплаті протягом року.

Розвиток смарт туризму в контексті векторів нової технологічної революції здатний сформувати інноваційні переваги туристичних дестинацій, які сьогодні здатні приймати і використовувати позитиви «вбудованих технологій», реагуючі процеси на мікро- та макрорівні, пристрої кінцевих користувачів в різних точках зв'язку та залучати зацікавлені сторони, які на часі використовують платформу як динамічну нейронну систему [6].

На часі розроблено багато способів впровадження смарт технологій для розвитку туристичних дестинацій. Технологічні аспекти смарт міст можуть бути широко використані в практиках реалізації туристських програм. Смарт туризм активно розширює можливості творчого середовища дестинацій, які повинні бути в змозі забезпечити населення своїм простором і місцем для навчання, інновацій та створення знань [3]. Більше того, дестинації повинні забезпечити функціональну цифрову інфраструктуру, яка дозволяє здійснювати сучасний зв'язок та управління знаннями. Іншим важливим аспектом є державні та приватні відносини в межах цільового призначення, оскільки ці сектори мають співпрацювати для впровадження смарт концепції [6]. Індустрія подорожей і туризму завжди була

в авангарді технологій та використовувала переваги цієї важливої складової [5].

Смарт дестинація (Smart Tourism Destinations) може бути визначена як платформа, що впроваджує ІКТ (наприклад, штучний інтелект, хмарні технології, Інтернет речей) з метою формування персоналізованої туристичної пропозиції та покращення послуг, створених мобільними пристроями кінцевого користувача [2]. Для того, щоб об'єкт туризму зробити розумним, ключовим фактором є динамічне підключення зацікавлених сторін через технологічні платформи. Основна мета платформи полягає у створенні можливостей швидкого обміну інформацією всіх пов'язаних з туризмом контрагентів [8].

Смарт дестинації мають наступні переваги: технологічні вбудовані середовища (ІоТ, датчики тощо); процеси реагування на мікро- та макрорівнях (інтелектуальні послуги); кінцеві користувачі пристроїв (смартфони, планшети тощо); активне використання платформи для отримання інформації всіма групами стейкхолдерів [6].

У праці «Смарт туристичні дестинації. Підвищення досвіду туризму через персоналізацію послуг» застосовано модель, яка наочно демонструє багатофункціональність туристичних дестинацій [2]. На рисунку 3 представлено типологію споживачів,

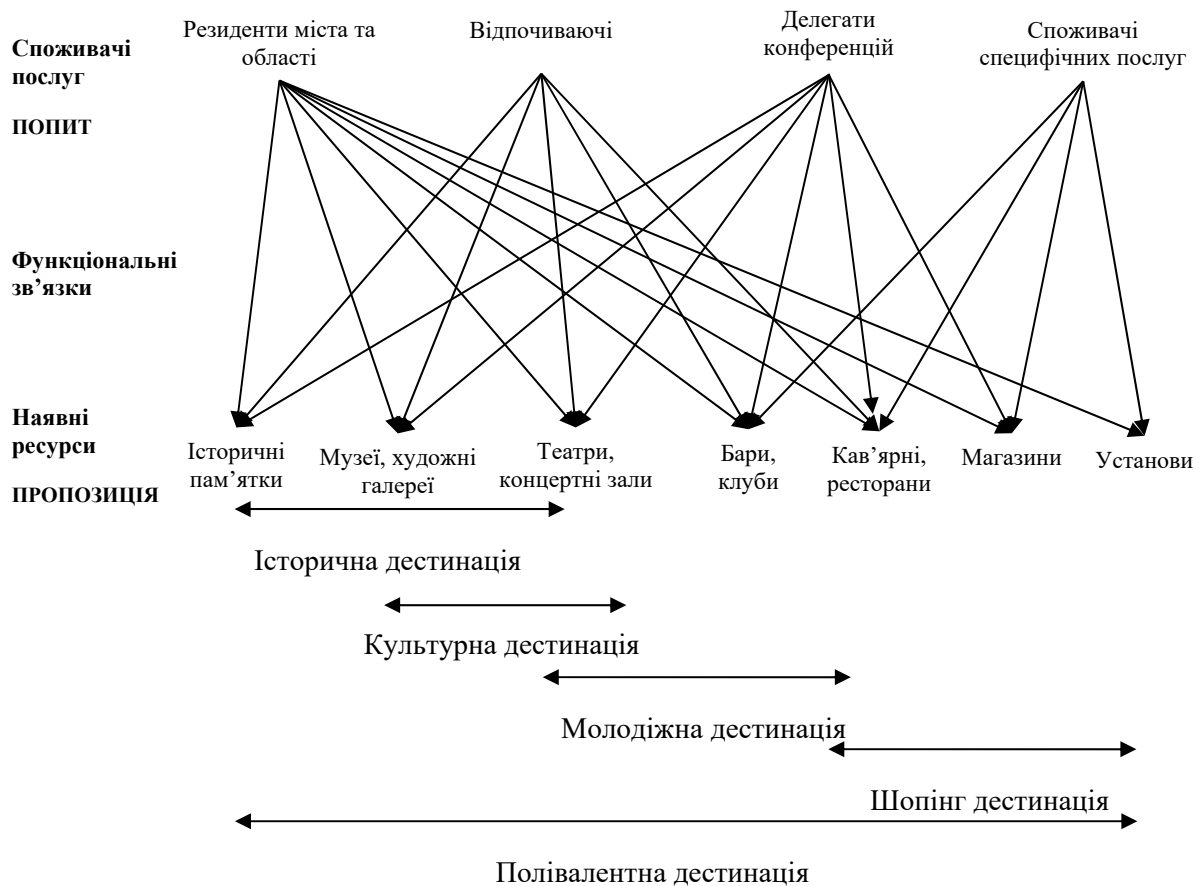

Рис. 3. Багатофункціональність туристичних дестинацій [7]

що формують попит, типологію туристичних ресурсів, що формують пропозицію, а також типологію дестинацій.

Структура (рис. 3) демонструє типологію та взаємозв'язки між споживачами туристичних послуг, наявними туристичними ресурсами та типом дестинації. Функціональні зв'язки пов'язують тип споживчого попиту з доступними ресурсами, що забезпечує додаткове розуміння смарт інструментів для потреб споживачів. Функціональні зв'язки структури окреслюють необхідну інформацію для аналізу принципів формування туристичних дестинацій, тобто принципи створення туристичної дестинації на підґрунті смарт міста [7].

Сучасні туристські дестинації мають багатфункціональний характер, детермінований складною типологією відвідувачів, які формують високий попит і використовують різні наявні (доступні) ресурси території [1]. Відповідно до теорії «перехресних міст», в залежності від наявності доступних ресурсів туристичні дестинації поділяють на декілька типів: **історична дестинація** (з історичними пам'ятками, музеями, художніми галереями, театрами і концертними залами); **культурна дестинація** (з музеями, театрами), **нічне місто** (бари, клуби, кафе, ресторани); **шопінг дестинація** (магазини, кафе, ресторани); **полівалентна** туристська дестинація включає в себе всі вищезгадані елементи [1].

При побудові сучасного смарт міста варто враховувати які сучасні інструменти можуть співвідноситися з туристськими ресурсами, тобто з визначними пам'ятками та іншими зручностями туристичної території.

Таким чином, враховуючи викладене, можна зробити висновки, що будь-яка туристична дестинація ґрунтується на концепції території та наявних на ній туристичних ресурсів. Дестинація включає

декілька типів туристичних ресурсів в залежності від їхньої доступності. Загальна мета на разі полягає у максимізації рівня конкурентоспроможності певної території, підвищенні ефективності управління ресурсами, а також збільшенні рівня задоволеності споживачів за умови гармонійного поступу всіх аспектів сталого розвитку дестинації.

Функціональна структура туристичної дестинації, що формується з наявних ресурсів, залежить від трьох складових: споживачів, які формують попит на доступні ресурси певної території; наявних туристичних ресурсів, що формують пропозицію туристичних послуг; безпосередньо самої туристичної дестинації, що сформувалася в результаті взаємодії двох вищеповисаних складових.

Смарт дестинація — це територія, забезпечена різними засобами, що покращують якість обслуговування та відпочинку й роблять її більш зручною для перебування туристів. Для забезпечення різних потреб туристів така територія включає широкий спектр необхідних елементів.

Концепція смарт дестинації завжди вписується у концепцію смарт міста. При цьому концепцію смарт міста не варто зосереджувати виключно на досвіді туристів, але й не враховувати відвідувачів також не можна. Метою на разі є гармонійне підвищення життєвого рівня всіх заінтересованих сторін (місцевих мешканців, локальних суб'єктів економічної діяльності та туристів). Результуючі ефекти функціонування смарт дестинації полягають у покращанні туристичного досвіду, створенні більш інтелектуальних платформ для збору і поширення інформації щодо туристського потенціалу дестинації, сприянні ефективному розподілу туристичних ресурсів й інтеграції постачальників туризму як на мікро, так і на макрорівні, з метою забезпечення профітів для туристичного сектору в цілому.

Література

1. Approaches to The Analysis and Evaluation of Urban Tourism System Within Urban Destinations. *Revista de turism-studii si cercetari in turism* (16) / Bădiță, A. / 2013. — P. 60.
2. Conceptualising Smart Tourism Destination Dimensions / Boes, K., Buhalis, D., and Inversini, A., 2015, Conceptualising Smart Tourism Destination Dimensions, in Tussyadiah, I., and Inversini, A., (eds) // *Proceedings*, Lugano, Springer-Verlag, Wien. ENTER2015. P. 36–46.
3. Conceptualising technology enhanced destination experiences / Neuhofer, B., Buhalis, D., Ladkin, A. // *Journal of Destination Marketing & Management*, (1). 2012. P. 54–69.
4. Marketing the competitive destination of the future / Dr Dimitrios Buhalis // *Tourism Management. As Framework* Buhalis. 2000. P. 98.
5. Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet — The state of eTourism research / Buhalis, D., Law // *Tourism Management*, 29 (4). Springer, 2008. P. 630.
6. Smart tourism destinations. In *Information and communication technologies in tourism 2014* / Buhalis, D., Amarrangana, A. // Springer, 2013. P. 557.
7. Smart tourism tools: linking technology to the touristic resources of a city / Wesley Put-van den Beemt, Richard Smith. P. 12. URL: https://www.cett.es/fitxers/campushtml/MiniWebs/122/papers/PUT_SMITH.pdf. — Електрон. версія друк. публікації
8. What is Smart Tourism Destination. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/smart-tourism-destination/58472>

Turchyn Vasyl
*Master of Law of the
Yaroslav Mudryi National Law University;
Student of the
Mykolas Romeris University (Vilnius, Lithuania)*

EQUALITY IN THE ASPECT OF RELIGIOUS FREEDOM IN LABOR RELATIONS

Summary. The article is analysed possibilities of employees to wear visible religious symbols in their workplace, refusal of employee to perform his/her work duties on the basis of religious beliefs, exemption of employee from performing his labor duties for the solemnization of religious rites.

The author analyses wearing visible religious symbols in the workplace based on the European Court of Human Rights case *Eweida and Others v. the United Kingdom*. In this case ECHR judged in when the prohibition of wearing religious symbols in the workplace will be unlawful and in which situation such a prohibition will be justified.

The next article's part is concerned with influence of religious beliefs on work duties. To give an answer on this issue the author uses the Ukrainian and the English case.

After that the author explains the refusal of the employee to release him from performing labor duties for the implementation of religious rites should be not only adequately reasoned, but also clearly justified.

The last question that author rises is: does not it violate the legal equality of religious associations to consolidate the Christmas in Ukraine on the Gregorian calendar as a public holiday?

Summing up, the author states the problem of legal equality in the aspect of religious freedom in the field of labor relations should be solved both on the national and on international level.

Key words: legal equality, religious freedom, labor relations, religious symbols in the workplace.

Statement of the problem. Issues of legal equality that arise in the context of religious freedom in the process of labor relations is a widespread problem. They also arise from the requirements, which are set for candidates for vacancies, when the labor relations have not yet begun, and last till the end of the labor relations between the employee and the employer.

There have always been many religious communities since the beginning of mankind. Each of them was concentrated on a certain territory, but progress is ongoing and with the development of telecommunications, means of transportation and other factors religion is being spread throughout the world. Globalization has facilitated not only goods and services transfer, but also labor force began to move.

Analysis of recent researches and publications. The research of this problem was made by well-known scientists as D. Vovk, L. Vickers, A. Bradney, Sir T. Ethern, R. Trigg and others.

Formulation purposes of article (problem). To find better working and living conditions, people began to

move from their home countries to another, where traditions and culture are distinct as well as its religion.

A person needs opportunities to earn for a living by working. The right to work is an important socio-economic right of a person. Thus, religious freedom is an important personal right.

Even if the State is secular and ideologically as neutral as possible, this does not mean that it must be indifferent to the problems of religion and in no way resolve them. Indeed, the State can have a historical and cultural connection with a particular religion, but this should not be an argument in making decisions and affect somehow its activities in general.

That is why in my work I want to consider some issues of legal equality in aspects of religious freedom in labor relations.

The main material. The first question which comes to my mind is whether employees can wear visible religious symbols in their workplace?

The answer to this question is not unambiguous, based on the following:

In accordance with part 1 of Article 9 of European convention of human rights:

1. Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.

In the judgment in case *Eweida and Others v. the United Kingdom*, ECHR stated the following:

The first applicant

11. ... Of the items of clothing considered by British Airways to be mandatory in certain religions and which could not be concealed under the uniform, authorization was given to male Sikh employees to wear a dark blue or white turban and to display the Sikh bracelet in summer if they obtained authorization to wear a shortsleeved shirt. Female Muslim ground staff members were authorized to wear hijab (headscarves) in British Airways approved colours.

She decided to start wearing the cross openly, as a sign of her commitment to her faith. But employer refused.

13. ... on 19 January 2007 to adopt a new policy. With effect from 1 February 2007, the display of religious and charity symbols was permitted where authorised. Certain symbols, such as the cross and the star of David, were given immediate authorisation...

94. ...Nonetheless, the Court has reached the conclusion in the present case that a fair balance was not struck. On one side of the scales was Ms Eweida's desire to manifest her religious belief. As previously noted, this is a fundamental right: because a healthy democratic society needs to tolerate and sustain pluralism and diversity... On the other side of the scales was the employer's wish to project a certain corporate image. The Court considers that, while this aim was undoubtedly legitimate, the domestic courts accorded it too much weight. Ms Eweida's cross was discreet and cannot have detracted from her professional appearance. There was no evidence that the wearing of other, previously authorized, items of religious clothing, such as turbans and hijabs, by other employees, had any negative impact on British Airways' brand or image. Moreover, the fact that the company was able to amend the uniform code to allow for the visible wearing of religious symbolic jewellery demonstrates that the earlier prohibition was not of crucial importance.

However, according to part 2 of Article 9 of European convention of human rights, mentioned rule is not absolute:

2. Freedom to manifest one's religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

In this case (*Eweida and Others v. the United Kingdom*)

The second applicant

The controversial position of the ECHR was taken by Chaplin (a nurse at the State Hospital), who also wanted to openly demonstrate his attitude to religion, through the cross. The hospital refused wearing any jewellery or religious symbols, for reasons of hygiene and safety. However, the hospital made an exception to Muslim workers. They could cover their hair with a hijab.

99. The Court considers that, as in Ms Eweida's case, the importance for the second applicant of being permitted to manifest her religion by wearing her cross visibly must weigh heavily in the balance. However, the reason for asking her to remove the cross, namely the protection of health and safety on a hospital ward, was inherently of a greater magnitude than that which applied in respect of Ms Eweida. Moreover, this is a field where the domestic authorities must be allowed a wide margin of appreciation. The hospital managers were better placed to make decisions about clinical safety than a court, particularly an international court which has heard no direct evidence.

A similar approach, based on balancing competing interests can be seen in the case of *Azmi v Kirklees Metropolitan Borough Council* may usefully illustrate how a dress code can be justified as a proportionate means to achieve a legitimate aim. Azmi was a teaching assistant who was dismissed for refusing her employer's instruction to remove her niqab when assisting in class. She was unsuccessful in her claim of direct and indirect discrimination. The Court accepted that the refusal to allow a face covering put Azmi at a particular disadvantage when compared with others. However the Court held that the prima facie indirect discrimination was justified. The restriction on wearing the niqab was proportionate given the need to uphold the interests of the children in having the best possible education [1, p. 110–111].

One can conclude that there should be a balance of interests everywhere, as evidenced by the practice of the ECtHR. On the one hand, when the restriction of religious freedom is clearly discriminatory and unfounded, in particular when equality of all religions is not ensured, courts pay attention to it and protect the right of a person. On the other hand, this right may be limited when it is necessary to protect other rights. In this case, there is no neglect of this right, and such a restriction is justified.

Judgment of the Court (Grand Chamber) of 14 March 2017 (request for a preliminary ruling from the Hof van Cassatie — Belgium) — *Samira Achbita v G4S Secure Solutions NV* (Case C-157/15).

This is the first verdict of the highest court in the EU as the demonstration of religious symbols at the workplace. An appeal can not be made.

A resident of France was fired from the IT company after the complaint of one of the clients about her hijab. A Muslim from Belgium worked in the security

company G4S Secure Solutions, where the wearing of any religious or political symbols was forbidden by the regulations. To go to work without hijab women refused.

The conclusion of the court:

- Article 2(2)(a) of Directive 2000/78 must be interpreted as meaning that the prohibition on wearing an Islamic headscarf, which arises from an internal rule of a private undertaking prohibiting the visible wearing of any political, philosophical or religious sign in the workplace, does not constitute direct discrimination based on religion or belief within the meaning of that directive.
- By contrast, such an internal rule of a private undertaking may constitute indirect discrimination within the meaning of Article 2(2)(b) of Directive 2000/78 if it is established that the apparently neutral obligation it imposes results, in fact, in persons adhering to a particular religion or belief being put at a particular disadvantage, unless it is objectively justified by a legitimate aim, such as the pursuit by the employer, in its relations with its customers, of a policy of political, philosophical and religious neutrality, and the means of achieving that aim are appropriate and necessary, which it is for the referring court to ascertain.

According to the facts above we can make a conclusion that the right to express religious beliefs, in particular the wearing of religious symbols, is not absolute, and may be limited in the cases specified in part 2 of Article 9 of the Convention (as is in the case with the practice of the ECHR).

That is, the EU Court has set criteria for limiting this right. It may be limited, in particular, when it is necessary to ensure religious neutrality.

A number of the high profile cases relating to religion and belief have involved dress codes, and dress codes are a common way for religion and belief to be manifested in the wider environment. Nonetheless, it seems from the EHRC (the UK's Equality and Human Rights Commission) call for evidence and other research that the law in this regard is reasonably well understood. Although cases still arise at times, in the main, few major issues arise for religious employees or employers with regard to uniforms. Elsewhere in Europe, restrictions on religious dress at work are widely imposed, particularly in the public sector [1, p. 111].

In Ukraine, as in some other countries of the world, this issue is not regulated. ECHR in the case of *Eweida and Others v. the United Kingdom* stressed the following:

47. An analysis of the law and practice relating to the wearing of religious symbols at work across twenty-six Council of Europe Contracting States demonstrates that in the majority of States the wearing of religious clothing and/or religious symbols in the workplace is unregulated. In three States, namely Ukraine, Turkey and some cantons of Switzerland, the wearing of

religious clothing and/or religious symbols for civil servants and other public sector employees is prohibited, but in principle it is allowed to employees of private companies.

However, there is no clear rule that would prohibit or permit the wearing of religious symbols by state employees. Therefore, it is more likely to be a practice than a rule of a law.

In the UK religious requirements are routinely accommodated in terms of uniforms and dress codes at work, and it would seem that a reasonable balance has been struck between the interests of staff who wish to manifest religion at work, and the business needs of the employer. Where there is no good reason to the contrary, staff may wear religious symbols: where employers can provide good reasons, such as health and safety requirements or the requirements of effective service delivery, for restrictions on religious symbols at work, such restrictions are likely to be proportionate [1, p. 111].

The next question that arises is whether a person can refuse to perform his/her work duties on the basis of religious beliefs?

Balancing work duties of the employee and his religious beliefs has become the subject of consideration in the case when on religious grounds an actress of Dnipropetrovsk Academic Theater of Opera and Ballet refused to perform the role of “She-devil” in the musical tale “Ai, da Balda” based on the play of Russian distinguished poet Alexander Pushkin. The refusal of the actress, which she declared on December 9, 2006, was motivated by the fact that the role of she-devil contradicts her religion. On January 17, 2007, the employer imposed a disciplinary punishment (admonition) on the actress, against which she appealed in court.

With the decision of the Dnipropetrovsk district court as of 25.05.2007 the suit was dismissed as long as the applicant's religious beliefs were not grounds for refusing to perform work duties. The Court of Appeal of Dnipropetrovsk Oblast revoked this decision (ruling of September 12, 2007) because the disciplinary sanction on an employee was imposed with the violation of the one-month period provided for in Article 148 of the Code of Labor Laws of Ukraine (hereinafter — the Labor Code). The Supreme Court of Ukraine (hereinafter — the SCU) refused to review this judgment of the Court of Appeal for the cassation appeal of the theater regarding it as the meritless suit (the decision of the Supreme Court of Ukraine of 16.01.2008 in the case No. 6–25553s07). The decisions of the higher courts are sensible, but, so to speak, too succinct in terms of motivation. The employer, in fact, imposed a sanction with the violation of the term, which is the reason for remission of the admonition. However, the Court of Appeal and the SCU did not assess the arguments for the possibility of refusing to perform the role of she-devil due to the religious beliefs of the actress, which was important for the development of judicial practice in this category of cases.

The mentioned issues are rather complicated, and not only in Ukrainian law. With regard to English law, Sir Terence Yeserton writes: “One of the most complex and controversial areas of our law today is the resolution of disputes arising from the conflict between, on the one hand, the religious beliefs of the individual and, on the other hand, the actions required of him/her, irrespective of whether this requirement is put forward by the authority, private employer or another individual “.

The Parliamentary Assembly of the Council of Europe in Resolution No. 2036 dated January 29, 2015 “Tackling intolerance and discrimination in Europe with a special focus on Christians” insists on the necessity to maintain freedom of conscience in the workplace while providing access to services that are provided for by law and the lack of discrimination of other persons. In this situation, the ECHR draws attention to the voluntary nature of the choice of place of work and the opportunity to leave it. Nicholas Bratz, a former ECHR president, commenting on cases of wearing religious symbols during one’s professional activity, notes that: “The institutions formed on the basis of the ECHR traditionally adhere to the notion that there is no interference with the religion or the expression of views if the person voluntarily agrees to hold a posts where there is a restriction on free exercise of religion and where an employee may resign in order to comply with the religious ceremonies he or she wishes to. “

Significant is the nature of professional activity. Acting work may require the performance of very different roles and reincarnation of both heroes and scammers, both angels and demons. A person voluntarily agreeing to this work must understand that it may fall to play a character whose ethical considerations or actions adverse their religion or worldview. It cannot be said that it implies a total disdain of the artist’s beliefs, and therefore in the theaters there may be an institution of consent for a role [2].

Another example is case of *Ladele v Islington Borough Council (UK)*. *Ladele* sought to be excused from carrying out civil partnerships on the basis of her religious beliefs, but permission was refused. The Court of Appeal held that the refusal to accommodate *Ladele*’s request to be exempt from carrying out civil partnerships was justified as the employer was entitled to rely on its policy of requiring all staff to offer services to all service users regardless of sexual orientation [1, p. 113].

So, when a person signs an employment contract, she deliberately settles for this act and understands the essence of her work duties. Therefore, the refusal to perform them for religious or even other reasons is nothing more than a gross violation of labor discipline. And if the appropriate sanctions against this person are applied, this will not be an encroachment on her religious freedom; it will be a guarantee of fulfillment of labor obligations.

The third important question: is it possible for an employee to be exempted from performing his labor duties for the solemnization of religious rites?

The refusal by an employer of a request for time off for religious observance will put religious individuals at a disadvantage compared to those who do not need time off, and so any such refusal will need to be justified, by taking the balancing approach discussed above. The balancing approach can be seen in the following two cases, where different outcomes were reached, despite the initial similarities of the cases, illustrating how fine a balance is sometimes required. The first case involved a Jehovah’s Witness, who was refused permission for time off work on Sundays, making it impossible for her to attend worship. Her claim of discrimination on grounds of religion and belief was upheld, the tribunal deciding that the requirement to work on Sundays was not justified because there were other employees who could have covered the Sunday shift without difficulty. In contrast, in *Mba v London Borough of Merton* a care worker who was also obliged by her employer to work on Sundays was unsuccessful in claiming religious discrimination. The Court was unanimous in deciding that the refusal to allow *Mba* time off on the Sunday was, on its facts, a proportionate response by the employer. The employer had endeavoured to arrange the rosters so as to allow her not to work on Sundays while it was possible to do so, and this had been achieved in for nearly two years. However, the management needed workers available every day, and ultimately there was no viable or practical alternative but to require her to be available to work on Sundays [1, p. 111–112].

In this case, the balance of interests should also be taken into account. That is, the refusal of the employee to release him from performing labor duties for the implementation of religious rites should be not only adequately reasoned, but also clearly justified.

Moreover, the employer must organize the release of employees from performing labor duties for the conduct of religious rituals in such a way that there would not be any discrimination on a religious basis. An employer can not set a single day for all employees to take their religious rites because it can discriminate a certain religion.

And the fourth question is: does not it violate the legal equality of religious associations to consolidate the Christmas in Ukraine on the Gregorian calendar as a public holiday?

D. O. Vovk notes that the equality of religious associations before the law arising from the neutrality of the state in matters of faith does not mean “equality before the history and culture of the people, as well as the interests of the majority of citizens”. The state can approach its relations with different churches in different ways, when it refrains from interfering in inter-church dialogue. The type of state-church relations directly depends on the significance of one or another

religious denomination in public life, as in the past, and today. It is fully integrated into the understanding of the church as an institution of civil society, as in the process of carrying out its activities, the state always listens to the opinion of the most influential subjects of social integration: the most powerful political parties, public and religious organizations. Historical examples and the confessional map of Ukraine make it possible to state that the interaction between the state and the Christian, especially Orthodox churches, was the closest. Given this, the special status in the Ukrainian legislation of Christianity in general and Orthodoxy in particular is not a violation of the rights of other religious communities. Among the manifestations of such status can be singled out: the preamble provision of the Constitution of Ukraine awareness of responsibility before God is formulated precisely on the basis of the Christian tradition; recognition of days off Orthodox holidays of Christ, Easter, Trinity (Article 73 of the Labor Code of Ukraine) [3, p. 183–184].

According to the Law of Ukraine dated November 16, 2017 No. 2211-VIII “On Amendments to Article 73 of the Labor Code of Ukraine on Holidays and Open Days” to the specified religious holidays, during which work is not carried out, Catholic Christmas, which is celebrated on December 25, was added [4].

Also, according to Part 2 of Art. 73 of the Labor Code on the representation of religious communities of other (non-Orthodox) denominations registered in Ukraine, the authorities of enterprises, agencies and organizations provides individuals, who embraces the definite religions, up to three days of rest during the year to celebrate their major holidays with working these days out [5].

Indeed, the closest connection Ukraine has with the Orthodox Church, and the consolidation of Orthodox holidays did not violate the rights of other religious associations. This was justified and historically formed.

But were the rights of other religious associations violated by these changes? The legislation provides for the possibility of establishing additional rest days to celebrate their religious holidays, but then these days must be worked out.

On the one hand, the establishment of the December 25th as a day off is justified, since in Ukraine about 30% of all religious organizations celebrate Christmas on this day, and in the whole world, most Christian churches celebrate this holiday on December 25th, even the Orthodox churches (in particular, Bulgaria and Greece). That is, it was done in order to safeguard for the right of a large part of the population of Ukraine to celebrate Christmas on the day that corresponds to their religious and ideological beliefs. But on the other hand, it would be advisable to allow representatives of other religious associations not to work that extra day off to celebrate their great holidays, since the consolidation of all these holidays as state, and not working days, will affect the state’s economy.

Insight from this study and perspectives for further researches in this direction. So, in my opinion, while considering some problems of legal equality in the aspect of religious freedom in the field of labor relations, it should be noted that these problems need to be resolved not only in their immediate appearance but also they require the development of effective and improving of existing mechanisms of preventive character both on the national and on international level.

In Ukraine, there is no fundamental contradiction between the state and religious associations, but the possibility of their emergence in the future cannot be ruled out. In order to prevent various conflicts it would be advisable to hold various meetings, round tables, conferences with representatives of different confessions (both national, and international), to organize public discussions to ascertain the attitude of society towards religion etc.

References

1. Lucy Vickers Religion and the Workplace. The Equal Rights Review. № 14. 2015. P. 106–118. URL: <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Vickers.pdf>
2. Vovk D. O. How do Ukrainian courts balance religious freedom: analysis in the context of secularism. 2015. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1556%3A1&catid=37%3Aart&Itemid=64&lang=ru
3. Vovk D. O. Law and religion: general theoretical problems of correlation: monograph. Kh.: Pravo, 2009. 224 p. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2010/Vovk_2009.pdf
4. The Law of Ukraine dated November 16, 2017 No. 2211-VIII “On Amendments to Article 73 of the Labor Code of Ukraine on Holidays and Open Days”. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2211-19>
5. Code of Labor Laws of Ukraine dated December 10, 1971 No. 322-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

УДК 343.13

Бабаєва Олександра Володимирівна

*асистент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Бабаева Александра Владимировна

*ассистент кафедры криминального процесса и оперативно-розыскной деятельности
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Babaeva Alexandra

*Assistant of the Department of
Criminal Procedure and Investigative Activities
Yaroslav Mudryi National Law University*

Кордій Наталія Геннадіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кордий Наталия Геннадьевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Kordii Nataliia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ НОРМАТИВНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ УВЕДОМЛЕНИЯ О ПОДОЗРЕНИИ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

ACTUAL ISSUES OF LEGISLATIVE REGULATION OF NOTIFICATION OF THE SUSPICION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Анотація. Стаття присвячена інституту повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. Досліджено проблемні аспекти нормативного регулювання повідомлення про підозру у Кримінальному процесуальному кодексі України та порядок повідомлення про підозру окремим суб'єктам. Проаналізовано нормативне регулювання та практика оскарження повідомлення про підозру слідчому судді.

Ключові слова: підозра, повідомлення про підозру, підозрюваний, кримінальне провадження, окремий суб'єкт, оскарження.

Аннотация. Статья посвящена институту уведомления о подозрении в уголовном производстве. Исследованы проблемные аспекты нормативного регулирования уведомления о подозрении в Уголовном процессуальном кодексе Украины и порядок уведомления о подозрении отдельным субъектам. Проанализированы нормативное регулирование и практика обжалования уведомления о подозрении следственному судье.

Ключевые слова: подозрение, уведомление о подозрении, подозреваемый, уголовное производство, отдельный субъект, обжалование.

Summary. The article is devoted to the institution of notification of the suspicion in criminal proceedings. The problem aspects of legislative regulation of the notification of the suspicion in the Criminal Procedural Code of Ukraine and the procedure for reporting suspicions to special subjects have been researched. The normative regulation and practice of appealing the notification of the suspicion to the investigating judge has been analyzed.

Key words: notification of the suspicion, suspicion, suspect, criminal proceeding, special subject, appeal.

Постановка проблеми. Наслідком проведення реформи судочинства в Україні стало оновлення як норм матеріального, так і процесуального права, результатом якого стало прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України). Так, на зміну інституту пред'явлення обвинувачення прийшов інститут повідомлення про підозру, який знайшов своє закріплення в главі 22 КПК України. З аналізу практики застосування вказаного інституту можна спостерігати як наявність проблемних питань так і відсутність єдності у його правозастосуванні.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми питання інституту повідомлення про підозру ставали предметом розгляду таких вчених, як О. М. Алієва, О. В. Баганець, Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, О. М. Овчаренко, М. А. Погорецький, О. Ю. Татаров, В. Я. Тацій, Р. Р. Трагнюк, О. В. Фараон, О. Г. Шило та інші. Проте деякі питання щодо повідомлення про підозру залишаються актуальними і на цей час.

Мета статті. Комплексне дослідження порядку повідомлення особі про підозру, з'ясування його значення у кримінальному провадженні та визначення його практичної реалізації було взято за мету публікації.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що в науковій літературі підозра розглядається як перше обґрунтоване припущення слідчого та/або прокурора щодо причетності певної особи до вчинення кримінального правопорушення, формалізоване у повідомленні про підозру, що має бути перевірене та оцінене з метою його подальшого спростування або підтвердження [1, с. 354]. Так, зокрема, на думку О. В. Фараон, повідомлення про підозру — один із ключових актів на стадії досудового розслідування [2, с. 4]. Такі вчені як Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій визначають повідомлення про підозру як етап досудового розслідування [3, с. 344]. Слушною є також думка Т. В. Лукашкіної, що «... із змісту Глави 22 КПК можна зробити висновок про те, що під повідомленням про підозру мається на увазі і документ, у якому формулюється підозра, і дія — повідомлення про підозру» [4, с. 33].

Важливість даного інституту обумовлено тим, що з цього моменту з'являється новий учасник процесуальних правовідносин — підозрюваний, який є суб'єктом права на захист та наділений іншими процесуальними правами, передбаченими ст. 42 КПК України, тому і кримінальне провадження персоніфікується. У зв'язку з цим повноваження сторони обвинувачення розширюються (наприклад, щодо застосування до підозрюваного заходів забезпечення кримінального провадження), визначаються загальні напрями подальшого розслідування, виникає можливість укладення угод (угода про примирення/визнання винуватості) тощо. Варто згадати за обчислення строків досудового розслідування — після

повідомлення про підозру конкретної особи досудове слідство має бути завершено протягом двох місяців, дізнання — протягом одного місяця. Тому необхідне детальне закріплення порядку реалізації даного інституту, можливість оскарження повідомлення про підозру в кримінальному процесуальному законі, а також розкриття змісту положень законодавства в теоретичному аспекті.

Так, КПК України передбачає здійснення повідомлення про підозру у випадках, коли особа затримана на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; коли обирається щодо особи один з передбачених Кодексом запобіжних заходів; а також при наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Вказаний інститут має комплексний характер і включає сукупність наступних дій: 1) складання письмового повідомлення про підозру; 2) його вручення; 3) роз'яснення прав підозрюваному з врученням пам'ятки про права, передбачені ст. 42 КПК України; 4) внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — ЄРДР) про дату та час повідомлення про підозру. Складання повідомлення про підозру за п. 2–3 ч. 1 ст. 276 КПК України ґрунтується на наявності достатніх доказів для підозри, адже навіть обрання до особи певного запобіжного засобу спирається на доказовий матеріал. При оцінці достатності доказів уповноважена особа має співвіднести свої висновки з вимогами, що ставляться до поняття «обґрунтована підозра», тлумачення якого надає Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) у рішеннях «Нечипорук, Йонкало проти України» [5], «Мюррей проти Сполученого Королівства» [6] та інші. Так, відповідно до рішень ЄСПЛ «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення.

У повідомленні про підозру за ст. 277 КПК України повинно міститися прізвище та посада слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення; анкетні відомості особи, яка повідомляється про підозру; найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення; зміст підозри; правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа; стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; права підозрюваного; підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення.

Зміна повідомлення про підозру здійснюється в порядку ст. 279 КПК України, відповідно до якої, у разі висунення нової підозри з невідомими до цього обставинами та правовою кваліфікацією, при доповненні або уточненні фактичного змісту підозри, у випадку виключення епізодів, які не знайшли підтвердження під час досудового розслідування або ж при зміні кваліфікації правопорушення. Варто

зауважити, що будь-яка зміна в повідомленні про підозру вимагає складання нового документа, повторного вручення та внесення відомостей про це до ЄРДР. Важливо, що виключно прокурор може повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру у разі першого повідомлення саме прокурором, проте при здійсненні такої процесуальної дії слідчим, таке право має як прокурор, так і слідчий.

Слід зазначити, що гл. 37 КПК України регламентує особливий порядок кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, що охоплює особливості повідомлення про підозру для певних суб'єктів. Так, відповідно до ст. 481 КПК України письмове повідомлення про підозру здійснюється: 1) адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові — Генеральним прокурором, його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень; 2) народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові або іншому члену Рахункової палати, прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Директору або іншому працівнику Національного антикорупційного бюро України, заступникам Генерального прокурора, члену Національного агентства з питань запобігання корупції — Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора); 3) судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України — Генеральним прокурором або його заступником; 4) Генеральному прокурору — заступником Генерального прокурора [7]. Особливої уваги заслуговують випадки повідомлення про підозру суддям, адже в деяких випадках повідомлення здійснюється виключно Генеральним прокурором або його заступником, в інших — він лише складає повідомлення про підозру, а фактичне повідомлення здійснювала посадова особа прокуратури незалежно від рівня.

Вказану вище практику деякі науковці вважають такою, що не відповідає КПК України, та слушно зазначають, що у ракурсі оцінки законності такої процесуальної дії, як повідомлення про підозру судді, законодавець надає особливого значення дотриманню належної правової процедури та такої її компоненти, як вимоги щодо компетентного (належного) суб'єкта її здійснення, адже це виступає передумовою реалізації конституційних гарантій суддів, зокрема, незалежності та недоторканості судді. Слідчі та прокурори, окрім Генерального прокурора та його заступників, не вправі здійснювати повідомлення про підозру судді. Генеральний про-

курор і його заступник не вправі доручати іншим учасникам кримінального провадження з боку сторони обвинувачення чи особам, які не є учасниками провадження, здійснення повідомлення про підозру судді [8, с. 17].

До того ж, як зазначають М. А. Погорецький та В. О. Гринюк, існує проблема стосовно неправильного тлумачення ст. 36 й 481 КПК України [9, с. 64]. Це проявляється у тому, що при взаємозастосуванні вказаних статей КПК України вбачається можливість передоручення повідомлення про підозру. Так, ст. 36 КПК України, що передбачає здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням й у тому числі уповноважений повідомляти про підозру або доручати проведення процесуальних дій (або давати вказівки щодо їх проведення) є загальною до положень ст. 481 КПК України.

У цьому контексті важливого значення набуває рішення Верховного Суду від 19.02.2019 у справі № 349/1487/14-к, відповідно до якого «у випадку, коли у вчиненні злочину підозрюється особа, щодо якої згідно з приписами ст. 480 КПК передбачено здійснення особливого порядку кримінального провадження, письмове повідомлення про підозру такій особі повинно бути вручене безпосередньо посадовими особами органів прокуратури, визначеними у пунктах 1–4 ч. 1 ст. 481 КПК, і здійснення такої дії не може бути передоручене. Разом із тим, як убачається з матеріалів кримінального провадження, письмове повідомлення про підозру судді ОСОБА_2 хоча й було складено першим заступником Генерального прокурора України, проте вручене особою, яка за посадою не є Генеральним прокурором або його заступником, чим істотно порушено вимоги процесуального закону в частині процедури притягнення особи до кримінальної відповідальності» [10].

У цьому контексті важливого значення набуває доповнення ст. 303 КПК України пунктом 10, відповідно до якого у сторони захисту виникає право оскарження повідомлення слідчого, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом [11]. Що у випадку задоволення такої скарги тягне скасування повідомлення про підозру за п. 1^ч. 2 ст. 307 КПК України. Слід зазначити, що відповідні зміни обумовлені, по-перше, системними порушеннями уповноваженими особами порядку повідомлення про підозру і неможливістю їх усунення, а, по-друге — непоодинокими випадками задоволення скарг слідчими суддями та скасування відповідних повідомлень.

Проте, за порівняно недовгий час існування процедури оскарження повідомлення про підозру

склалася практика, що свідчить про неоднозначність підстав задоволення скарги на повідомлення про підозру або відмови у цьому. Проблемним є відсутність чіткого визначення предмета перевірки акта, тому суд в одних випадках задовольняє скарги, спираючись на відсутність обґрунтованості (достатності) підозри, в інших — відмовляє, базуючи це наявністю формальних неточностей або неможливістю зворотної сили змін до кримінального процесуального закону тощо.

Так, наприклад, у березні 2019 р. до Шевченківського районного суду м. Києва по справі № 761/8619/19 була подана скарга адвокатом, що порушив питання про скасування повідомлення про підозру особі у кримінальному провадженні за ч. 5 ст. 191 КК України. Сторона захисту вказала, що жодних належних доказів, що особа здійснив привласнення грошових коштів у матеріалах кримінального провадження відсутні. В ухвалі суд дійшов висновку, що для вирішення питання щодо обґрунтованості повідомленої підозри оцінка наданих слідчому судді доказів здійснюється не в контексті оцінки доказів з точки зору їх достатності і допустимості для встановлення вини чи її відсутності у фізичної або юридичної особи за вчинення злочину, доведення чи не доведення винуватості особи, з метою досягнення таких висновків, які необхідні суду при постановленні вироку, а з тією метою, щоб визначити вірогідність та достатність підстав причетності тієї чи іншої особи до вчинення кримінального правопорушення, а також чи є підозра обґрунтованою, щоб виправдати подальше розслідування або висунення обвинувачення [12].

Окрім того, у березні 2019 р. слідчий суддя Ковпаківського районного суду м. Сум розглянув скаргу, в якій сторона захисту просить скасувати повідомлення про підозру у кримінальній справі № 592/3554/19 та зобов'язати слідчого у вказаному кримінальному провадженні або прокурора вчинити дії по вилученню з ЄРДР відомостей про повідомлення про підозру. Скарга була обґрунтована наступним: повідомлення про підозру повинно бути скасовано через необґрунтованість підозри, не вірне зазначення в повідомленні про підозру відомостей про місце проживання підозрюваної особи, вручення підозри не уповноваженою особою. Проте за таких обставин слідчий суддя дійшов висновку, що стороною захисту не всупереч принципу змагальності

в кримінальному провадженні (встановленого ст. 22 КПК України) не надано доказів необґрунтованості підозри, вручення її не уповноваженою на вказані дії особою. Неправильне зазначення адреси мешкання особи, не є безумовною підставою для скасування повідомлення про підозру. Таким чином вимоги скарги є такими, що не підлягають задоволенню [13].

Або ж, підозрювана особа звернулася до Харківського районного суду Харківської області зі скаргою скасувати повідомлення їй про підозру у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 5 ст. 191 КК України в кримінальній справі № 635/931/18. Суд враховуючи, що підозрювана оскаржує повідомлення про підозру у кримінальному провадженні, повідомлення про злочин в якому внесено 01 лютого 2018 року, тобто до 15 березня 2018 року, дати з якої набули чинності положення КПК України в частині оскарження повідомлення про підозру, тому суд відмовляє в задоволенні вимог про скасування повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 5 ст. 191 КК України в кримінальній справі № 635/931/18 [14].

Окрім того, одним із недоліків, на нашу думку, є також й те, що при необхідності оскарження порядку повідомлення про підозру, особа вимушена чекати спливу визначеного у п. 10 ст. 303 КПК України строку, після чого можлива реалізація права особи на оскарження повідомлення про підозру.

Висновки. Таким чином, вважаємо, що теперешнє закріплення порядку повідомлення про підозру в КПК України потребує детального врегулювання, зокрема, щодо порядку здійснення відносно окремої категорії осіб, а також порядку його оскарження. Особи, передбачені ст. 481 КПК України, маючи додаткові гарантії в силу здійснення професійної діяльності, при нормативних протиріччях в змозі уникнути застосування належної правової процедури або ж, навпаки, бути підданим необґрунтованій підозрі. Щодо питання оскарження повідомлення про підозру, то існує необхідність узагальнення практики Верховним Судом. Отже, дотримання ст. 2 КПК України, що визначає завдання кримінального провадження, та загальних засад в кримінальних процесуальних відносинах потребує перш за все детальної регламентації процедури набуття відповідною особою процесуального статусу підозрюваного в кримінальному провадженні.

Література

1. Капліна О.В., Шило О.Г., Трофименко В.М. Кримінальний процес. Підручник. Харків. «Право» УДК 343.1(477) К82, 2018. С. 5–581.
2. Фараон О.В. Вручення повідомлення про підозру. Національний юридичний журнал: теорія та практика. 2014. С. 114–118.
3. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. — Х.: Право, 2013. — 824 с.

4. Лукашкина Т. В. Доказывание как этап правоприменительного процесса // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю. П. Аленін. — Одеса: Юридична література, 2013. — С. 30–36.
5. Рішення Європейського Суду з прав людини від 21.04.2011 у справі № 42310/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683.
6. Рішення Європейського Суду з прав людини від 28.10.1994 у справі № 14310/88. URL: http://european-court.eu/uploads/ECHR_Murray_v_Royaume_Uni_28_10_1994.pdf.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 18.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.04.2019).
8. Шило О. Г., Лобойко Л. М., Глинська Н. В. Належні суб'єкти повідомлення про підозру. Юридичний вісник України. 2017. №№ 43–44. С. 17.
9. Погорецький М. А., Гринюк В. О. Повідомлення судді про підозру: проблемні питання правового регулювання, теорії та практики. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 2. С. 58–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vks_2018_2_9.
10. Постанова Верховного Суду від 19 лютого 2019 року у справі № 349/1487/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80115441> (дата звернення: 20.04.2019).
11. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»: Закон України від 03.10.2017р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (дата звернення: 20.04.2019).
12. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 6 березня 2019 року у провадженні № 1-кс/761/6247/2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80326036>.
13. Ухвала Ковпаківського райсуду м. Суми від 12 березня 2019 року у провадженні № 1-ккс/592/1818/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80326036>.
14. Ухвала Харківського районного суду Харківської області від 18 березня 2019 року у провадженні №№ 1-ккс/635/913/2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80326036>.

Тертичний Самір Сахільович

студент

Національного авіаційного університету

Тертычный Самир Сахилевич

студент

Национального авиационного университета

Tertichniy Samir

Student of the

National Aviation University

DOI: 10.25313/2520-2057-2019-9-5048

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ЗАЩИТЫ ЭЛЕКТРОННОЙ ИНФОРМАЦИИ

PROBLEMS AND THE PROSPECTS OF IMPLEMENTATION OF FOREIGN EXPERIENCE OF PROTECTION OF ELECTRONIC INFORMATION

Анотація. У статті окреслені основні проблеми й перспективи імплементації закордонного досвіду захисту електронної інформації. Виявлено, що закордонний досвід захисту електронної інформації будується на певних стандартах і критеріях. З'ясовано, що закордоном активно розробляються й удосконалюються критерії оцінки інформаційної безпеки, які почали застосовуватися із розробки критеріїв оцінки довірених комп'ютерних систем у США. Встановлено, що одним із можливих каналів імплементації закордонного досвіду захисту електронної інформації є вивчення досвіду захисту інформації у представництвах іноземних держав, розташованих в Україні. Сформульовано базові теоретичні принципи, якими можна керуватися при побудові систем захисту інформації в міжнародних представництвах. Як свідчить іноземний досвід, проведення роботи в галузі захисту інформації дозволяє оцінити або переоцінити рівень поточного стану інформаційної безпеки організації, виробити рекомендації щодо забезпечення інформаційної безпеки організації, знизити потенційні втрати підприємства чи організації через підвищення стійкості функціонування корпоративної мережі, розробити концепцію та політику безпеки установи, а також запропонувати плани захисту конфіденційної інформації організації, що передається по відкритих каналах зв'язку, захисту інформації закладу від навмисного спотворення, несанкціонованого доступу до неї, її копіювання чи використання.

Ключові слова: інформація, документ, інформаційна безпека, електронна інформація, зарубіжний досвід, світовий інформаційний простір, стандарти, критерії, технічний захист інформації, принципи.

Аннотация. В статье обозначены основные проблемы и перспективы имплементации зарубежного опыта защиты электронной информации. Выявлено, что иностранный опыт защиты электронной информации строится на определенных стандартах и критериях. Выяснено, что за границей активно разрабатываются и совершенствуются критерии оценки информационной безопасности, которые начали применяться с разработки критериев оценки компьютерных систем в США. Установлено, что одним из возможных каналов имплементации зарубежного опыта защиты электронной информации является изучение опыта защиты информации в представительствах иностранных государств, расположенных в Украине. Сформулированы базовые теоретические принципа, которыми можно руководствоваться при построении систем защиты информации в международных представительствах. Как свидетельствует иностранный опыт, проведение работы в сфере защиты информации позволяет оценить или переоценить уровень текущего состояния информационной безопасности организации, выработать рекомендации относительно обеспечения информационной безопасности организации, снизить потенциальные потери предприятия или организации путем повышения стойкости функционирования корпоративной сети, разработать концепцию и политику безопасности учреждения, а также предложить планы защиты

конфиденциальной информации организации, которая передается по открытым каналам связи, защиты информации учреждения от намеренного искажения, несанкционированного доступа к ней, ее копирования или использования.

Ключевые слова: информация, документ, информационная безопасность, электронная информация, зарубежный опыт, мировое информационное пространство, стандарты, критерии, техническая защита информации, принципы.

Summary. In article the main problems and the prospects of implementation of foreign experience of protection of electronic information are designated. It is revealed that foreign experience of protection of electronic information is based on certain standards and criteria. It is found out that the abroad actively develops and improves criteria for evaluation of information security which began to be applied with development of criteria for evaluation of computer systems in the USA. It is established that one of possible channels of implementation of foreign experience of protection of electronic information is studying of experience of information security in representative offices of the foreign states located in Ukraine. It is formulated basic theoretical the principle by which it is possible to be guided at creation of systems of information security in the international representative offices. As foreign experience testifies, carrying out work in the field of information protection allows to evaluate or reevaluate the level of a current status of information security of the organization, to develop recommendations concerning information security support of the organization, to reduce potential losses of the enterprise or organization by increase in firmness of functioning of corporate network, to develop the concept and security policy of organization and also to offer plans of confidential information protection of the organization which is transferred on open communication links, information protection of organization from intended distortion, illegal access to it, its copying or use.

Key words: information, document, information security, electronic information, foreign experience, world information space, standards, criteria, technical information security, principles.

Постановка проблеми. Інформація — один з найважливіших сучасних світових ресурсів: «Хто володіє інформацією, той володіє світом. Певне повідомлення коштує дорожче за життя» (У. Черчилль). Її своєчасне отримання, ефективне використання, належне зберігання й безпечна передача відіграють визначальну роль у діяльності провідних державних і недержавних структур у провідних країнах світу.

Сьогодні для роботи з інформацією використовуються найрізноманітніші технічні пристрої. Але найчастіше — це комп'ютер (або мережа комп'ютерів), підключений до Інтернет мережі. Переоцінити ефективність ПК і швидкість передачі даних через Інтернет важко. Жодні паперові документи не здатні вмістити стільки інформації й жоден факс не передасть її так швидко. У цьому безсумнівний плюс сучасних комп'ютерних технологій.

З огляду на вказане, важливим є вивчення зарубіжного досвіду побудови систем захисту електронної інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розробки і функціонування систем захисту інформації пракордоном ісвячено значну кількість праці В. О. Хорошка [1], В. Б. Дудикевича [2; 3], О. С. Петрова [1] та ін.

Питання сучасних загроз інформаційної безпеки для державних та приватних українських установ, міжнародні стандарти безпеки дослідженні в роботах А. В. Платоненко, А. О. Аносова [4], О. В. Северінова, В. І. Черниша, М. Є. Молчанова [5–6] та ін. Крім того, в Україні виданий термінологічний словник з питань технічного захисту інформації [7].

Віддаючи належне вже проведеному дослідженням, науковцям слід і у подальшому продовжувати поглиблювати систему знань про загрози інформаційній безпеці та протидію ним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є виявлення основних принципів побудови захисту інформаційних систем закордоном та можливостей використання цього досвіду Україною.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні у зв'язку з входженням у світовий інформаційний простір швидкими темпами впроваджуються новітні досягнення комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Створюються локальні і регіональні обчислювальні мережі, великі території охоплені мережами стільникового зв'язку, факсимільний зв'язок став доступний для широкого кола користувачів. Системи телекомунікацій активно впроваджуються у фінансові, промислові, торгові і соціальні сфери. У зв'язку з цим різко зріс інтерес широкого кола користувачів до проблем захисту інформації. Аналіз стану захисту інформації — це комплексне вивчення фактів, подій, процесів, явищ, пов'язаних з проблемами захисту інформації, у тому числі даних про стан роботи по виявленню можливих каналів витоку інформації, про причини й обставини, що сприяють витоку і порушень режиму секретності (конфіденційності) у ході повсякденної діяльності організації / підприємства.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що система захисту інформації в інформаційних системах (ІС) підприємств повинна будуватися на засадах комплексності й адаптивності.

Контроль за реалізацією організаційно-технічних заходів щодо технічного захисту інформації (ТЗІ) у виділених приміщеннях, ІС та корпоративних мережах, повнотою та достатністю робіт з атестування виділених приміщень повинен включати перевірку відповідності виконання цих заходів вимогам чинного законодавства України, нормативно-правових актів з питань.

Закордонний досвід захисту електронної інформації будується на певних стандартах і критеріях. Базовим міжнародним стандартом з інформаційної безпеки, розробленим спільно Міжнародною організацією зі стандартизації й Міжнародною електротехнічною комісією є ISO/IEC27001. Підготовлений до випуску підкомітетом SC27 Об'єднаного технічного комітету JTC1, стандарт містить вимоги у сфері інформаційної безпеки для створення, розвитку й підтримки Системи менеджменту інформаційної безпеки (СМІБ) [8].

У стандарті ISO/IEC27001 (ISO 27001) зібрані описи кращих світових практик у сфері управління інформаційною безпекою. ISO 27001 установлює вимоги до системи менеджменту інформаційної безпеки для демонстрації спроможності організації захищати власні інформаційні ресурси. Даний стандарт підготовлений як модель для розробки, впровадження, функціонування, моніторингу, аналізу, підтримки й поліпшення СМІБ.

Як свідчить закордонний досвід, організація може бути сертифікована акредитованими агентствами відповідно до цього стандарту. Процес сертифікації складається із трьох стадій:

- стадія 1 — вивчення аудитором ключових документів системи менеджменту інформаційної безпеки — положення про застосовність (Soa), план обробки ризиків (RTP) тощо. Може виконуватися як на території організації так і шляхом висилки цих документів зовнішньому аудиторіві;
- стадія 2 — детальний, глибокий аудит, включаючи тестування впроваджених заходів і оцінка їх ефективності. Включає повне вивчення документів, які вимагає стандарт;
- стадія 3 — виконання інспекційного аудита для підтвердження, що сертифікована організація відповідає заявленим вимогам. Виконується на періодичній основі.

Процедура системи менеджменту за кожним із міжнародних стандартів або їх комбінації розподіляється на 4 етапи:

- 1) підготовка до сертифікації;
- 2) аудит 1-го щабля (перевірка готовності до сертифікації);
- 3) аудит 2-го щабля (сертифікаційний аудит);
- 4) видача сертифіката й нагляд.

Крім того, закордоном активно розробляються й удосконалюються критерії оцінки інформаційної безпеки, які почали застосовуватися із розробки критеріїв оцінки довірених комп'ютерних систем у США (т.зв. «Помаранчева книга»).

На початку 70-х рр. ХХ століття Девід Белл і Леонард Ла Падула розробили модель безпеки для операцій, що здійснюються на комп'ютері. Ця модель базувалася на урядовій концепції рівнів класифікації інформації (несекретна, конфіденційна, секретна, цілком таємна) та рівнів допуску. Якщо людина (суб'єкт) мав рівень допуску вище,

ніж рівень файлу (об'єкта) за класифікацією, то вона отримувала доступ до файлу, в іншому випадку доступ відхилявся. Ця концепція знайшла свою реалізацію в стандарті 5200.28 «Trusted Computing System Evaluation Criteria» (TCSEC) («Критерій оцінки безпеки комп'ютерних систем»), розробленому в 1983 р. Міністерством оборони США. Через колір обкладинки він отримав назву «Помаранчева книга» [2, с. 60].

«Помаранчева книга» ранжувала комп'ютерні системи у відповідності з наступною шкалою:

D Мінімальна захист (ненормованим)

C1 Захист на розсуд

C2 Контрольований захист доступу

B1 Захист з мітками безпеки

B2 Структурована захист

B3 Захист доменів

A1 Розробка, що перевіряються

Сучасна концепція інформаційної безпеки США втілена у американських «Федеральних критеріях» (відомі як Common Criteria — «Загальні критерії») в 1992 р. Головна ідея зосереджена у так званих профілях захисту, що визначають різні середовища безпеки, в які може бути розміщена комп'ютерна система. Продукти проходять оцінку на відповідність цим профілями і сертифікуються. При покупці системи організація має можливість вибрати профіль, що найбільш повно відповідає її потребам, і підібрати продукти, сертифіковані за цим профілем. Сертифікат продукту включає також рівень довіри, тобто рівень секретності, закладений оцінювачами, відповідає профілю функціональних можливостей.

Надійний фізичний захист необхідний для забезпечення збереження матеріальних активів — паперових носіїв і систем. Захист комунікацій (COMSEC) відповідає за безпеку при передачі інформації. Захист випромінювання (EMSEC) необхідний, якщо супротивник має потужну апаратуру для читання електронної емісії від комп'ютерних систем. Комп'ютерна безпека (COMPUSEC) потрібна для управління доступом у комп'ютерних системах, а безпека мережі (NETSEC) — для захисту локальних мереж. У сукупності всі види захисту забезпечують інформаційну безпеку (INFOSEC).

До теперішнього часу не розроблено процес сертифікації комп'ютерних систем, що підтверджує забезпечувану безпеку. Для більшості пропонуємих рішень технології занадто швидко пішли вперед. Лабораторією техніки безпеки США (Underwriters Laboratory) була запропонована нова концепція безпеки, відповідно до якої необхідно створити центр сертифікації, що засвідчує безпеку різних продуктів. Якщо вчинено проникнення в систему, користувачі якої працювали з несертифікованим продуктом, то це слід розцінювати як недбале ставлення до безпеки адміністраторів цієї системи [3, с. 145].

При складанні інших критеріїв були зроблені спроби розділити функціональні вимоги і вимоги

гарантованості. Ці розробки увійшли до «Зеленої книги» Німеччини в 1989 р., в «Критерії Канади» в 1990 р., «Критерії оцінки безпеки інформаційних технологій» (ITSEC) в 1991 р. і в «Федеральні критерії» (відомі як Common Criteria — «Загальні критерії») в 1992 р. Кожен стандарт пропонував свій спосіб сертифікації безпеки комп'ютерних систем. ITSEC і Common Criteria просунулися далі інших, залишивши функціональні вимоги фактично не визначеними.

В 1995 році Європейським Союзом була прийнята Директива щодо Захисту особистості з дотриманням режиму персональних даних та вільного руху таких даних. Директива спрямована на впорядкування практики захисту інформації в межах Європейського Союзу. Однією з вимог, адресованих державам-учасникам, є вимога прийняти закони щодо захисту персональної інформації, як в публічному, так і в приватному секторі. Зазначені закони мають також включати тимчасове блокування переміщення інформації до державне членів Європейського Союзу, які не встановили «адекватного» рівня захисту інформації.

Як доповнення до цієї Директиви в 1996 році була прийнята Директива, яка забезпечує гармонізацію в державах-членах умов, необхідних для того, щоб гарантувати еквівалентний рівень захисту фундаментальних прав та свобод, в тому числі специфічного права на секретність відносно обробки персональних даних в секторі телезв'язку, та гарантувати вільний рух таких даних, та обладнання телезв'язку та послуг в Співдружності (законом України «Про інформацію» до основних персональних даних віднесено національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Офіційним тлумаченням окремих статей цього закону даний перелік доповнено ще й майновим станом) [4, с. 88].

Відповідно до Директиви щодо Захисту особистості з дотриманням режиму персональних даних та вільного руху таких даних (Directive on the Protection of Individuals with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data 95/46/EC), та конкретизуючої її Директиви від 1996 року, були внесені зміни до національного Законодавства держав-учасників Європейського Союзу.

Відповідно до загальних принципів Акту Захисту Інформації в Телекомунікаціях (Teleservices Data Protection Act) (TDPA), збирання, обробка та використання інформації дозволяється лише у випадках, коли воно дозволене законом або здійснюється за наявності згоди користувача обслуговування. Інформація може бути лише зібрана, оброблена або використана окремо для різних послуг, яких потребує один і той самий користувач. Згода користувача не може виступати в якості умов для надання послуг. Інформація за договором може бути зібрана, оброблена та використана в тому обсязі, який є необхідним

для виконання договору. Дані використання та бухгалтерського обліку не повинні передаватися третім особам. Однак деякі з зазначених вище типів даних можуть бути передані для певної мети обслуговування постачальників від постачальників, через яких здійснений доступ до послуг [4, с. 90].

Одним із можливих каналів імплементації закордонного досвіду захисту електронної інформації є вивчення досвіду захисту інформації у представництвах іноземних держав, розташованих в Україні.

Інформація, що зберігається в ПК міжнародних представництв й передається його співробітниками через Інтернет, перебуває під загрозою: її можуть знищити, вкрасти, навмисне видалити або спотворити. Вихід з ладу комп'ютерної техніки також загрожує втратою інформаційних даних. Тому вони повинні бути відповідним образом захищені. Захищені комплексно, від всіх можливих ризиків.

Типова інформаційна система, що використовується в міжнародних представництвах, складається із трьох взаємозалежних рівнів:

1. Рівень устаткування й технічних засобів. На даному рівні розташовані комп'ютери, сервери, периферійне обладнання (із прикладними й системними програмами, що забезпечують їх роботу).

Саме з даним рівнем взаємодіють авторизовані користувачі інформаційних систем, що здійснюють санкціонований доступ до її ресурсів. На рівні розташовані також копії програмного забезпечення, інстальованого безпосередньо на робочі станції користувачів. Об'єкти, що перебувають на даному рівні, прив'язані до фізичних структур — будинків, у яких розміщена система.

2. Рівень транспортного середовища. На цьому рівні розміщені структуровані кабельні системи, мережі зв'язку й телекомунікацій тощо.

З даним рівнем взаємодіють не самі користувачі інформаційних систем, а користувальницьке обладнання з першого рівня. Функціонування об'єктів, розміщених на рівні, також залежить від особливостей будинків, у яких розміщена система.

3. Рівень прикладних програм. На цьому рівні перебуває прикладне й загальносистемне програмне забезпечення, призначене для забезпечення роботи обладнання і користувачів інформаційних систем.

Зловмисники (порушники режиму інформаційної безпеки), намагаючись отримати несанкціонований доступ (НСД) до її ресурсів, вживають спроби НСД на всіх трьох рівнях типової моделі.

Виходячи із запропонованої трьохрівневої структури типової інформаційної системи, типова система захисту інформації повинна складатися із трьох підсистем і відповідати за захист кожного з рівнів інформаційної системи організації:

1. Підсистема захисту комплексу обладнання й технічних засобів. Підсистема призначена для захисту серверів, автоматизованих робочих місць, обладнання зв'язку й телекомунікацій тощо.

2. Підсистема захисту транспортного середовища. Завданням підсистеми є захист вузлів доступу для роботи із зовнішніми мережами (включаючи Інтернет), структурованих кабельних мереж, мереж і систем зв'язку й телекомунікацій та ін.

3. Підсистема захисту прикладних програмних засобів і системного програмного забезпечення. Підсистема призначена для захисту мережевих операційних систем, мережних баз даних, систем керування базами даних, програмних систем рішення функціональних завдань і т.п. Як було показано вище, існування другого рівня неможливо без наявності першого, який, у свою чергу, пов'язаний із третім рівнем типової моделі.

Сформулюємо три базових теоретичних принципи, якими можна керуватися при побудові систем захисту інформації в міжнародних представництвах:

- принцип побудови єдиної й неподільної системи захисту інформації; суть підходу полягає в тому, що всі можливі види загроз відбиваються за допомогою системи захисту інформації (СЗІ), що представляє собою єдиний і неподільний (монолітний) блок, у який об'єднані всі захисні ресурси й механізми, якими можна захистити інформаційну систему (ІС);
- блоковий принцип побудови системи захисту інформації; він припускає, що система будується із трьох функціональних блоків, кожний з яких є єдиним і неподільним («монолітним») та призначений для захисту тільки одного з рівнів моделі ІС;
- модульний принцип побудови системи захисту інформації; система, побудована відповідно до цього принципу, не просто складається із трьох функціональних блоків, кожен блок розбитий на менші за розміром елементи — модулі захисту. В результаті, у порівнянні з монолітною та блоковою СЗІ, у модульній менша глибина захисту, але вище мобільність — вона може відбивати велику кількість атак, що одночасно відбуваються з різних напрямків і на різних рівнях, і може оперативно реагувати на будь-які зміни складу технічних і програмних засобів всередині рівнів ІС.

Як свідчить іноземний досвід, організаційно-технічні заходи технічного захисту інформації (ТЗІ) у виділених приміщеннях, ІС та периметру корпоративних мереж, роботи з атестування виділених приміщень виконуються власними силами або передаються на аутсорсинг суб'єктам підприємницької діяльності у галузі захисту інформації, які мають дозвіл і ліцензію. Керівник компанії зобов'язаний вжити невідкладних заходів з усунення недоліків і реалізації пропозицій комісії відповідно до вимог нормативно-правових актів.

Також важливо зазначити, що у більшості випадків захист інформації як об'єкт досліджень не

враховує аспект людської діяльності, або ж йому приділяється не достатньо велика увага. Проте, діяльнісний аспект відіграє значну роль в інформаційній безпеці, і сьогодні можна із впевненістю казати, що серед фахівців формується певний інтерес до розглядання проблем інформаційної безпеки у рамках системо-діяльнісного підходу.

Розглядаючи захист інформації як діяльність, слід зазначити, що ця системна категорія характеризується певними властивостями та характеристиками. Властивості — це об'єктивні особливості діяльності, які проявляються під час її здійснення. Захист інформації в свою чергу може бути охарактеризований з точки зору ефективності, цілеспрямованості, безперервності, організованості, керованості, узгодженості тощо.

Захист інформації має бути цілеспрямованим, стабільним, безперервним, організованим, керованим, узгодженим та вмотивованим, забезпечувати максимальну ефективність, бути адекватним загрозам та ризикам безпеки, сприятим та гнучким в реалізації, здійсненні на різних рівнях забезпечення безпеки інформації, достатньо простим в адміністративному забезпеченні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, як свідчить іноземний досвід, проведення роботи в галузі захисту інформації дозволяє оцінити або переоцінити рівень поточного стану інформаційної безпеки організації, виробити рекомендації щодо забезпечення (підвищення) інформаційної безпеки організації, знизити потенційні втрати підприємства чи організації через підвищення стійкості функціонування корпоративної мережі, розробити концепцію та політику безпеки установи, а також запропонувати плани захисту конфіденційної інформації організації, що передається по відкритих каналах зв'язку, захисту інформації закладу від навмисного спотворення (руйнування), несанкціонованого доступу до неї, її копіювання чи використання.

Загалом кожен з принципів системи захисту інформації має свої переваги та недоліки, саме тому сьогодні на перший план висувається завдання розробки комплексних рішень на основі аналізу всіх процесів в СЗІ, включаючи зовнішні зв'язки, системи документообігу, організаційну структуру міжнародного представництва. При цьому система захисту повинна бути максимально гнучкою й будуватися на принципах масштабованості та наступності впроваджуваних рішень.

Перспективи подальших досліджень у цій темі передбачають розгляд найбільш сучасних іноземних практик захисту електронної інформації та оцінки можливостей використання відповідного зарубіжного досвіду в Україні.

Література

1. Нормативне забезпечення інформаційної безпеки / С. М. Головань, О. С. Петров, В. О. Хорошко, Д. В. Чирков, Л. М. Щербак; За ред. проф. В. О. Хорошка. — К.: ДУІКТ, 2008. — 533 с.
2. Гарасимчук О. І. Комплексні системи санкціонованого доступу / О. І. Гарасимчук, В. Б. Дудикевич, В. А. Ромака. — Львів: Львівська політехніка, 2010. — 212 с.
3. Системи менеджменту інформаційної безпеки / В. А. Ромака, В. Б. Дудикевич, Ю. Р. Гарасим, П. І. Гаранюк, І. О. Козлюк. — Львів: Львівська політехніка, 2012. — 232 с.
4. Аносов А. О. Модель перехоплення та захист інформації в бездротових мережах / А. О. Аносов, А. В. Платоненко // Сучасний захист інформації. — 2017. — № 2. — С. 90–94
5. Северинов А. В. Анализ угроз и рисков безопасности информации в беспроводных сетях / А. В. Северинов, В. И. Черныш // Системи управління, навігації та зв'язку. — Вип. 1. — К.: ЦНДІ НіУ, 2011. — С. 229–232.
6. Северинов О. В. Управління інформаційною безпекою згідно міжнародних стандартів / О. В. Северинов, В. І. Черниш, М. Є. Молчанова // Системи управління, навігації та зв'язку. — Вип. 4. — К.: ЦНДІ НіУ, 2011. — С. 250–253
7. Термінологічний словник з питань технічного захисту інформації / за ред. проф. В. О. Хорошка — 3-є видання. — К.: Поліграф Колсалтинг, 2012. — 268 с.
8. ISO 27001 Британского института стандартов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.standardsdirect.org/iso17799.htm>.

Юзефович Вікторія Русланівна

студентка факультету адвокатури

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Юзефович Виктория Руслановна

студентка факультета адвокатури

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Yuzefovich Viktoria

Student of the Faculty of Advocacy of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Лозова Анастасія Андріївна

студентка факультету адвокатури

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Лозовая Анастасия Андреевна

студентка факультета адвокатури

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Lozova Anastasia

Student of the Faculty of Advocacy of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Шутова Ольга Сергіївна

асистент кафедри державного будівництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХНИЗМА ВВЕДЕНИЯ ГЕНДЕРНОЙ ПОЛИТИКИ В ВЕРХОВНОЙ РАДЕ УКРАИНЫ

IMPROVEMENT OF THE MECHANISM OF INTRODUCTION OF GENDER POLICY IN THE VERKHOVNA RADA OF UKRAINE

Анотація. Стаття присвячена проблемі вдосконалення застосування гендерної політики у Верховній Раді України і її законодавче закріплення у нормативно-правових актах. Досліджена правова природа гендерної політики, а також проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо цього питання. Зроблено висновок щодо доцільності застосування такого досвіду у Верховній Раді України. Показано шляхи запровадження і розвитку даної політики в українському парламенті та показано, що вплив сучасної світової і національної політики суттєво залежить від причетності до неї і відображення в ній вибору жінкою й чоловіком індивідуального, колективного та суспільного життя, активності їх становлення до перетворень у політичній сфері, й насамперед у системі влади; осмислення ними свого місця та ролі в розвитку і функціонуванні всієї політичної системи суспільства, в набутті необхідного рівня політичної культури. Гендерний підхід все більше проникає в сфери політичного врядування й управління, стає реальною політичною силою впливу на забезпечення розвитку, рівності й миру.

Ключові слова: гендерна рівність, права жінок, парламент, квоти, прогалини в законодавстві.

Аннотация. Статья посвящена проблеме совершенствования применения гендерной политики в Верховной Раде Украины и ее законодательное закрепление в нормативно-правовых актах. Исследована правовая природа гендерной

политики, а также проанализирован опыт зарубежных стран по этому вопросу. Сделан вывод о целесообразности применения такого опыта в Верховной Раде Украины. Показаны пути введения и развития данной политики в украинском парламенте и показано влияние современной мировой и национальной политики существенно зависит от принадлежности к ней и отображения в ней выбора женщины и мужчины индивидуальной, коллективной и общественной жизни, активности их становления до превращений в политической сфере, и в первую очередь, в системе власти; осмысление ими своего места и роли в развитии и функционировании всей политической системы общества, в приобретении необходимого уровня политической культуры. Гендерный подход все больше проникает в сферы политического управления, становится реальной политической силой влияния на обеспечение развития, равенства и мира.

Ключевые слова: гендерное равенство, права женщин, парламент, квоты, пробелы в законодательстве.

Summary. The article is devoted to the problem of improving the application of gender policy in the Verkhovna Rada of Ukraine and its legislative consolidation in legal acts. The legal nature of gender policy has been explored, as well as the experience of foreign countries on this issue has been analyzed. It is concluded that it is expedient to use such experience in the Verkhovna Rada of Ukraine. There are some ways of introduction and development of this policy in the Ukrainian parliament it is shown that the influence of contemporary world and national politics essentially depends on its involvement and the reflection in it of the choice of women and men of individual, collective and social life, the activity of their becoming to transformations in the political sphere, and above all in the system of power; understanding of their place and role in the development and functioning of the entire political system of society, in acquiring the necessary level of political culture. The gender perspective increasingly penetrates into the sphere of political governance and governance, becomes a real political force for influence on development, equality and peace.

Key words: gender equality, women's rights, parliament, quotas, gaps in legislation.

Постановка проблеми. Наслідком обрання шляху євроінтеграції Україною стало звернення додаткової уваги на категорії гендерної рівності, справедливості та доступності. І якщо у країнах Європейського Союзу вже давно опрацьовані механізми впровадження політики рівних можливостей для людей незалежно від гендеру, національні заходи потребують більшої уваги, зважаючи на відсутність досвіду у цій сфері.

На сьогодні в Україні є певний базис для впровадження подальших дій гендерної політики. Незважаючи на його загальність та непорядкованість, цей фундамент необхідно розглядати саме як відкриту площину для активних дій.

Особливою проблемою є застосування гендерної політики у державних структурах, а саме у Верховній Раді України — дзеркалі суспільних відносин у державі. Очевидним є дисбаланс жінок і чоловіків (12,5% vs 87,5%), хоч мають місце і позитивні зміни — дві жінки — парламентарі представлені у керівництві ВРУ, багато жінок депутатів очолюють ключові комітети [1, с. 49]. Але для швидшого вирішення проблеми немає головного інструменту — злагодженого механізму реалізації політики гендерної рівності.

Отже, питання впровадження та реалізації активної гендерної політики на сьогодні є досить актуальним, зважаючи як на суспільні тенденції, так і на прогалини, що містяться у його застосуванні, та потребують розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій практиці окремі аспекти функціонального впровадження гендерної політики розробляли такі вчені, як Н. Грицяк, О. Кулачек, В. Гошовська, О. Вілкова, Л. Воронько та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні в Україні відсутнє реальне впровадження національних й регіональних програм з забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків у політиці, не визначено конкретних інструментів, що забезпечать усебічну реалізацію гендерної політики, через недостатню правову базу та методологічну розробку цього питання.

Мета цієї статті полягає у дослідженні міжнародних механізмів впровадження політики гендерної політики рівності у законодавчих органах та проаналізувати доцільність застосування такого досвіду у Верховній Раді України.

Виклад основного матеріалу. В юридичній літературі гендерне питання стали розглядати у двох площинах: з одного боку, це формальне закріплення рівності чоловіків і жінок шляхом встановлення рівних прав і можливостей у правових нормах (є питанням законотворчої діяльності); з іншого боку, практичне існування рівних умов реалізації наданих законом можливостей, втілення правових принципів і норм у повсякденній діяльності [2, с. 8].

Українська законодавча база щодо досягнення гендерної рівності та гендерного підходу включає в себе кілька основних напрямків: гарантія рівних прав і недискримінації; рівні права чоловіків і жінок (особливо на ринку праці), захист вагітних жінок і материнства, захист від насильства щодо жінок, політична участь жінок, розробка механізмів гендерної рівності й забезпечення позитивних заходів (особливо пов'язаних з участю жінок у політиці).

У статті 24 Конституції України, як найвищого правового акту України, проголошує рівні конституційні права та свободи громадян, а також їх рівність перед законом. Згідно з Конституцією: «рівність прав

жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [4, с. 147].

Український підхід до впровадження гендерної рівності забезпечується Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків» [5], державними програмами та політикою, Національним Планом Дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 [12], указами та іншими правовими нормами, що стосуються врегулювання механізмів гендерної рівності та законами, що підсилюють захист жінок проти насилля.

Щодо міжнародних зобов'язань України — це Конвенція з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок CEDAW 1981 [13], Пекінська декларація та платформа дій 1995 [14], а також Цілі розвитку Тисячоліття 2000 [15], у відповідності до яких Україна до 2015 року мала б досягти представництва жінок у парламенті та серед вищих державних службовців на рівні 30%, а серед жінок-депутаток місцевих органів влади — 50%.

У середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду України до 2020 року [16] гендерну рівність визнано головним принципом ефективного державного управління, однак без визначення конкретних заходів, дій та цілей. 5 квітня 2017 року Кабінет Міністрів затвердив Концепцію Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (2017–2020 р.). Серед основних труднощів, зазначених в цій програмі, є наступні: відсутність гендерного компоненту в національних реформах, низький рівень можливостей державних органів для реалізації принципів рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, відсутність комплексної та юридичної системи реагування на випадки гендерно зумовленої дискримінації, глибоко укорінені стереотипи про гендерні ролі [4, с. 18].

На сьогодні ми можемо спостерігати певні позитивні наслідки прийнятого законодавства. Наприклад, у червні 2017 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову про створення посади Урядового уповноваженого з питань політики гендерної рівності та затвердив його повноваження [17]. Реалізація цієї постанови сприятиме впровадженню ефективного механізму в галузі гендерної рівності та підвищенню ефективності заходів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків. Створення та призначення Уповноваженого ВР з питань гендерної політики — це значне покращення в розумінні питання гендерної рівності

як прохідне питання, а не лише питання соціальної або політики з питань сім'ї.

З іншого боку, експерти наголошують на тому, що сьогодні норми законів, які гарантують рівність і недискримінацію, є більшою мірою декларативними [4, с. 147]. Проблемою тут виступає саме неможливість притягнення до відповідальності за порушення норми, адже санкції у таких випадках, як правило, відсутні.

Наприклад, Поправка до Закону № 2365-III про політичні партії в Україні від 2014 року ввела вимогу щодо 30-відсоткової квоти щодо наявності в партійних списках осіб жіночої статі [18]. Оскільки запроваджені положення про квоти мають декларативний характер та не передбачають санкцій за невисування щонайменше 30% представників жіночої статі, Центральна виборча комісія (ЦВК) реєструвала партії, які не дотримувалися цих стандартів.

Закон «Про місцеві вибори в Україні», прийнятий у 2015 році, вимагає від партій висувати у своїх списках принаймні 30% кандидатів жіночої чи чоловічої статі [19]. Закон наділяє виборчі комісії повноваженнями виключати будь-яку партію, яка не дотримується квот, зі списків партій у своєму окрузі. Хоча це був важливий крок вперед, цей закон не впроваджує санкції для партій, які не дотримуються вимог квоти, таким чином відмова партії дотримуватися гендерної квоти під час виборів у 2015 році не призвела до відповідних дій [7, с. 27].

Голова Комітету ВРУ з питань правової політики та правосуддя Р. Князевич у листі до Центральної виборчої Комісії вказав на необов'язковість дотримання гендерних квот: «наявність в законі гендерних положень свідчить про задекларований намір в майбутньому дотримуватися цих положень, але не зараз» [8]. Як відповідь на це звернення, ЦВК 23 вересня постановою № 362 «Про Роз'яснення щодо застосування деяких положень ЗУ «Про місцеві вибори»» [20], скасувала обов'язковість запровадження гендерних квот, зазначаючи, що «відмова в реєстрації кандидатів у депутати... з підстав недотримання положення Закону щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках ... не допускається» [8].

Тобто за для адекватного функціонування норм ми вважаємо необхідним внести зміни до чинних законів «Про місцеві вибори», а саме доповнити статтю 46 цього нормативного акту підставою для відмови в реєстрації на основі статті 4 частини 3, та інших законів України що врегульовують виборчий процес. Ще одним варіантом дій стало б прийняття Виборчого Кодексу, в якому за необхідно було б передбачити відповідальність за недотримання вимог виборчого законодавства. Адже для повної реалізації механізму квотування необхідні санкції, як логічна підстава обов'язковості приписів.

Про позитивну практику застосування квотування можна зробити висновки, аналізуючи досвід європейських країн. Серед 28 держав ЄС перші

місця за представленістю жінок у національному парламенті посідають — Фінляндія, Федеративна Республіка Німеччина та Латвія [21].

Стосовно Федеративної Республіки Німеччини, то важливим є питання здійснення останніми десятиліттями гендерної політики. Стаття 3 Основного Закону країни проголошує чоловіка та жінку рівноправними суб'єктами, забезпечуючи, отже, формальну гендерну рівність. Ангела Меркель у цьому сенсі є яскравим прикладом жінок у політиці. Адже вона у лавах Християнсько-демократичного союзу та на щаблях влади зробила блискучу кар'єру в «чоловічому» світі політики. Успішним прикладом реалізації конституційних настанов в останні десятиліття є також практика діяльності й інших політичних партій ФРН. Так, від самого заснування «Партії зелених» там сповідують підхід, за якого в усіх списках партії та її органів кількість чоловіків і жінок має бути рівною. У Соціал-демократичній партії Німеччини з 1988 року діє 40% квота представництва жінок на всіх партійних посадах і навіть під час розподілу депутатських мандатів. У документах Християнсько-демократичного союзу, членом якого є перша жінка-бундесканцлер, після тривалих обговорень остаточно зафіксовано так зване правило кворуму: на всіх посадах і в усіх органах партії кількість жінок має становити щонайменше третину. Квоти та інструменти, що забезпечують рівноправність жінок, запроваджено також в Об'єднанні німецьких профспілок [22].

Жінки країн Скандинавії (Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія та Швеція) за багатьма параметрами політичної участі, у тому числі по представленості в законодавчих органах та урядах, у муніципалітетах та органах регіонального управління, випереджають інші країни світу. Вони займають посади голів великих міст, спікерів у парламентах, лідерів політичних партій. Успішне просування політики гендерної рівності в скандинавських країнах пов'язане з тим, що держави у цих країнах розглядають емансипацію жінок як найважливішу проблему всього суспільства. Вони вважають забезпечення рівних прав і можливостей для жінок одним зі своїх пріоритетних завдань, за що їх справедливо називають «феміністськими». Причому просування до гендерного паритету в цих країнах поєднує два аспекти — політичну емансипацію жінок і створення державного механізму гендерної рівності [9].

Головною особливістю шляху скандинавських країн є саме визначальна роль партій, які під активним впливом жіночого політичного суспільства впроваджували їх вимоги до своїх програм. Одним з результатів такого процесу стало виникнення механізму гендерного квотування, про який вже зазначали вище.

Світовою практикою сформовано чотири механізми для впровадження гендерних квот: конституційні положення щодо резервування місць у парламенті) з зазначенням пропорцій; виборче законодавство —

регламентація застосування принципу рівних можливостей суб'єктами виборчого процесу, визначення гендерної норми і встановлення санкцій за порушення цього принципу у виборчих законах або законах про партії; закон про рівноправність, принцип рівних можливостей тут може підкріплюватися положеннями виборчого законодавства; статuti політичних партій — близько 200 партій в 61-й країні в такий спосіб регламентують досягнення гендерної рівності. В усіх цих документах може бути вказаний відсоток або кількість місць у парламенті, інших органах державної влади та партіях для жінок. Зазначені види квот можуть застосовуватись не тільки самостійно, а і в комплексі одна з одною [9].

Але «квотуванню» як методу політики гендерної рівності необхідно мати свій механізм. На цьому етапі саме регламентування та закріплення гендерної рівності — важлива умова, без якої неможливо досягти повної рівності політичних прав і можливостей чоловіків і жінок на практиці. Зокрема, хоча прихильникам гендерної рівності слід розглядати залучення більшого числа жінок в політику як одну з пріоритетних задач. При відсутності офіційних структур, внутрішніх установок, програм і процесів, що забезпечують підтримку жінок і гендерної рівності, саме по собі досягнення рекомендованої ООН «критичної маси» (30%) представництва жінок в політиці не зможе змінити поточну політичну ситуацію.

Як було відзначено у дослідженні, присвяченому помітному представництву жінок в Сполученому Королівстві [10], необхідних умов для підвищення врахування гендерних аспектів в політиці, можна досягти лише після формування відповідних структур та законодавства, особливо у сфері квотування. Тут можна відмітити механізми врахування гендерних аспектів у державних структурах і жіночі секції політичних партій; сприятливі умови передвиборної і політичної боротьби, включаючи недискримінаційне законодавство, а також правила і регламенти, що передбачають санкції за недотримання цих правил; можливості для жінок займати посади, пов'язані з прийняттям рішень, і надавати вплив на процеси прийняття рішень; наявність справжнього громадянського суспільства, в тому числі активно діючих жіночих груп [11, с. 161].

Найбільш ґрунтовно питання гендерної рівності у контексті інституційного забезпечення представлено у Швеції. Так, в 1994р. уряд Швеції вирішив покласти відповідальність за проведення політики в галузі рівності статей на Віце-прем'єр міністра. На всіх міністрів було покладено завдання з аналізу впливу діяльності їх відомства на становище в галузі рівності статей зонах відповідальності їх міністерств [10].

Того ж року уряд прийняв постанову про заснування спеціального мандату, відповідно до якого всі урядові комісії з розгляду різноманітних питань повинні аналізувати і обговорювати свої пропозиції

крізь призму проблеми рівності статей, а також інструкцію, адресовану Шведській статистичній службі, вимагаючи від неї подавати всі статистичні дані роздільно за обома статтями. Через два роки уряд доручив Національній адміністрації з зайнятості подавати статистичні дані роздільно за обома статтями в галузі зайнятості [9].

Тобто Швеція може стати одним з головних прикладів до якого може звернутися Україна у питанні механізму гендерної політики. Запровадивши таку саму модель у роботу Кабінету Міністрів та його апарату, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади Україна зможе досягти блискучих результатів, адже формула позитивних дій «зверху», «знизу» запрацює завдяки реальному впровадженню її в життя.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене значимо, що тільки комплексна реалізація заходів надасть можливість підвищити ефективність

впровадження гендерної політики у парламенті України. Наразі, необхідно закінчити впровадження механізму гендерних квот, щоб вони не залишились декларативною нормою у законодавчій системі, як було на місцевих виборах у 2015 році. За для цього необхідно внести зміни до чинних законів «Про місцеві вибори», забезпечити прийняття Виборчого Кодексу. Тобто для повної реалізації механізму квотування необхідні санкції, як логічна підстава обов'язковості приписів.

Для того, щоб ефективно впроваджувати політику гендерної рівності, важливо здійснювати так званий комплексний підхід на рівні «дії зверху» (державної гендерної політики) і так званий «дії знизу» (ініціатив з боку, тобто зусиль з боку жіночого руху). Безперечно, важливу роль процесу регулювання гендерних відносин буде становити механізм, який виконає функцію провідника норм законодавства у життя.

Література

1. Public Perceptions of the 2012 Elections and Women's Role in Politics and Government: presentation of research by National Democratic Institute / [ed. by C. Lake, G. Daniel, K. Pondel]. — Washington, DC, 2012.
2. Основи гендерної політики в парламентській діяльності. Навчальний посібник / Автор. Колектив: В. А. Гошовська, Н. Б. Ларіна, В. В. Святненко // за заг. ред. В. А. Гошовської. — К.: НАДУ, 2011. 100 с.
3. Конституція України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Пищуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. К.: «Заповіт», 2016. 244 с.
5. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
6. Троян І. Гендерні квоти проти статусу кво: доступ жінок до політики. Дата оновлення: 28.10.2015 URL: <https://commons.com.ua/ru/genderni-kvoti-proti-statusu-kvo-dostup-zhinok-do-politiki/#return-note-22452-11>
7. Гендерна рівність у місцевому політичному житті та гендерна концепція у місцевій політиці в Україні. Документ до обговорення. — Лютий, 2018. 38 с.
8. Мельниченко А. Quota Morgana: як в Україні не спрацювали гендерні квоти на виборах 2015. Дата оновлення: 05.10.2015 URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/s_genders.pdf
9. Кормич Л. І. Конспект лекцій по курсу «Паритетна демократія» Дата оновлення: 29.10.2015 URL: <http://studies.in.ua/ru/paritetnaya-demokratiya-lekcii/3859-genderna-poltika-yak-osnova-paritetnoyi-demokratyi-zarubzhniy-dosvd.html>
10. Pippa Norris and Joni Lovenduski, Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament, Cambridge, Cambridge University Press. 1995. 145 p.
11. Поддержка участия женщин в деятельности Политических Партий. Руководство/ БДИПЧ ОБСЕ, 2015. 266 с.
12. Закон України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>
13. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
14. Пекінська декларація. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507
15. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621
16. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плани пріоритетних дій Уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik>
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250049925>
18. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проведення виборів». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-18#n27>
19. Закон України «Про місцеві вибори в Україні». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>

20. Постанова Центральної Виборчої Комісії «Про Роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України «Про місцеві вибори» під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових, перших та додаткових місцевих виборах». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15>

21. Global Parliamentary Report 2017 — Parliamentary oversight: Executive Summary. URL: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2017-10/global-parliamentary-report-2017-parliamentary-oversight-executive-summary>

22. Молодіжна альтернатива «Парламенти світу», Київ-2004 http://www.ya.org.ua/old/brochure/2004/003/parlam_book.pdf

References

1. Public Perceptions of the 2012 Elections and Women's Role in Politics and Government: presentation of research by National Democratic Institute / [ed. by C. Lake, G. Daniel, K. Pondel]. Washington, DC, 2012.

2. Osnovy ghendernoji polityky v parlamentskij dijalnosti. Navchalnyj posibnyk / Avtor. Kolektyv: V. A. Ghoshovsjka, N. B. Larina, V. V. Svjatnenko // za zagh. red. V. A. Ghoshovskojki. K.: NADU, 2011. 100 s.

3. Konstytucija Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

4. Pyshhulina O. Ghenderna rivnistj i rozvytok: pohljad u konteksti jevropejskoji strateghiji Ukrainy. — K.: «Zapovit», 2016. 244 s.

5. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennja rivnykh prav ta mozhlyvostej dlja zhynok ta cholovikiv». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

6. Trojan I. Ghenderni kvoty proty statusu kvo: dostup zhynok do polityky. Data onovlennja: 28.10.2015 URL: <https://commons.com.ua/ru/genderni-kvoti-proti-statusu-kvo-dostup-zhynok-do-politiki/#return-note-22452-11>

7. Ghenderna rivnstj u miscevomu politychnomu zhytti ta ghenderna koncepcija u miscevij polityci v Ukraini. Dokument do obghovorennja. — Ljutyj, 2018. 38 s.

8. Meljnychenko A. Quota Morgana: jak v Ukraini ne spracuvaly ghenderni kvoty na vyborakh 2015. Data onovlennja: 05.10.2015 URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/s_genders.pdf

9. Kormych L. I. Konspekt lekcij po kursu «Parytetna demokratija» Data onovlennja: 29.10.2015 URL: <http://studies.in.ua/ru/paritetnaya-demokratiya-lekcii/3859-genderna-poltika-yak-osnova-paritetnoyi-demokratyi-zarubzhnyj-dosvd.html>

10. Pippa Norris and Joni Lovenduski, Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament, Cambridge, Cambridge University Press. 1995, — 145 p.

11. Podderzhka uchastyja zhenshyn v dejateljnosti Polytycheskykh Partyj. Rukovodstvo / BDYPCh OBSE, 2015 — 266 s.

12. Zakon Ukrainy «Pro zatverdzhennja Nacionaljnogho planu dij z vykonannja rezoluciji Rady Bezpeky OON1325 «Zhinky, myr, bezpeka» na period do 2020 roku». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>

13. Konvencija Orghanizaciji Ob'jednanykh Nacij pro likvidaciju vsikh form dyskryminaciji shhodo zhynok. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207

14. Pekinsjka deklaracija. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507

15. Deklaracija tysjacholittja Orghanizaciji Ob'jednanykh Nacij. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621

16. Serednjostrokovyj plan prioritytnykh dij Urjadu do 2020 roku ta plany prioritytnykh dij Urjadu. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritytnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritytnih-dij-uryadu-na-2017-rik>

17. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro Urjadovogho upovnovazhenogho z pytanj ghendernoji polityky». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250049925>

18. Zakon Ukrainy «Pro vnesennja zmin do dejakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shhodo vdoskonalennja zakonodavstva z pytanj provedennja vyboriv». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-18#n27>

19. Zakon Ukrainy «Pro miscevi vybory v Ukraini». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>

20. Postanova Centraljnoji Vyorchoji Komisiji «Pro Roz'jasnennja shhodo zastosuvannja dejakykh polozhenj Zakonu Ukrainy «Pro miscevi vybory» pid chas rejestraciji kandydativ u deputaty Verkhovnoji Rady Avtonomnoji Respubliky Krym, kandydativ u deputaty oblasnykh, rajonnykh, misjkykh, rajonnykh u mistakh, siljsjkykh, selyshhnykh rad, kandydativ na posadu siljsjkogho, selyshhnogho, misjkogho gholovy ta starosty sela, selyshha, vysunutykh miscevyjmi orghanizacijamy politychnykh partij na chervohovykh, pozacherghovykh, pershykh ta dodatkovykh miscevykh vyborakh». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15>

21. Global Parliamentary Report 2017 — Parliamentary oversight: Executive Summary. URL: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2017-10/global-parliamentary-report-2017-parliamentary-oversight-executive-summary>

22. Molodizhna aleternatyva «Parlamenti svitu», Kyjiv-2004 http://www.ya.org.ua/old/brochure/2004/003/parlam_book.pdf

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Збірник наукових статей

№ 9 (71)

2 том

Голова редакційної колегії — д.е.н., професор *Камінська Т.Г.*

Київ 2019

Видано в авторській редакції

Засновник / Видавець ТОВ «Фінансова Рада України»

Адреса: Україна, м. Київ, вул. Павлівська, 22, оф. 12

Контактний телефон: +38 (067) 401-8435

E-mail: editor@inter-nauka.com

www.inter-nauka.com

Підписано до друку 27.06.2019. Формат 60×84/8

Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS.

Умовно-друкованих аркушів 6,05. Тираж 100.

Замовлення № 398. Ціна договірна.

Надруковано з готового оригінал-макету.

Надруковано у видавництві

ТОВ «Центр учбової літератури»

вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників і

розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2458 від 30.03.2006 р.